

Colectiv de elaborare:

Coordonator:

arh. Ignis-Nejla DUVAGI

Consultant științific:

C.Ș. III dr. Metin OMER

Echipă:

arh. Ignis-Nejla DUVAGI

arh. Narcis GELAL

Colaboratori:

arh. Mirena-Dora ANA

arh. Angelo BĂDILĂ

**GHID DE ARHITECTURĂ ECLEZIALĂ
pentru încadrarea în specificul confesional și local
CULTUL MUSULMAN**

Cuprins

Preambul	7
Argument	8
Actualitatea și utilitatea ghidului	10
Dinamici, probleme și oportunități contemporane	12
Metodele de lucru utilizate ..	14
Principii ale unei arhitecturi ecleziale de calitate ...	14
I	
Scurt istoric al cultului musulman în România	17
Întindere geografică – harta zonificării / particularități ..	18
Identitate culturală	20
Definirea programului arhitectural, din punct de vedere teologic și spațial .	20
Evoluția de-a lungul timpului ...	24
Situția de astăzi	24
II	
Modele / interpretări locale	27
Tipologii arhitecturale în relație cu specificul local .	28
Caracteristici generale	34
Condiționări / particularități	38
Mediul urban / mediul rural .	38
„Proiecte-tip”	39
III	
Contextul actual	43
Evoluții în programul de bază al edificiului de cult .	44
IV	
Derularea optimă a unui proiect / program	49
Principii de bună practică	50
Pașii necesari realizării obiectivului	50
Împărțirea responsabilităților / rolurilor .	51
Concursul de soluții de arhitectură .	52

V

Elemente de urbanism, legislație și aspecte tehnice	55
Elemente de urbanism	56
Elemente de legislație	59
Cerința A – Rezistență mecanică și stabilitate ...	59
Cerința B – Siguranță și accesibilitate în exploatare	59
Cerința C – Securitate la incendiu ..	60
Cerința D – Igienă, sănătate și mediu	61
Cerința E – Economie de energie și izolare termică	61
Cerința F – Protecție împotriva zgomotului .	61
Cerința G – Utilizare sustenabilă a resurselor naturale	62
Aspecte tehnice	62

VI

Tema de proiectare	65
Elemente generale	66
Datele referitoare la amplasament	66
Datele referitoare la construcțiile propuse ...	66
Elemente de reper ..	67
Elemente obligatorii ce țin de specificul cultului	67
Elemente facultative/opționale aflate în vocabularul arhitectural al cultului	68

VII

Bibliografie ..	75
------------------------	-----------

VIII

Legislație	79
Legislație generală.	80
Legislație referitoare la patrimoniul cultural	80
Reglementări tehnice privind siguranța în exploatare	81
Reglementări tehnice privind siguranța la foc ..	81
Reglementări tehnice privind igiena și sănătatea oamenilor și protecția mediului	82
Reglementări tehnice privind confortul termic și economia de energie ..	82
Reglementări tehnice privind protecția la zgomot .	82

IX

Index și credite fotografii ...	85
--	-----------

Preamble

Argument

Dintre toate domeniile culturii artistice, arhitectura a avut și are cel mai mare impact asupra comunității și implicit asupra fiecărui individ în parte, prin simplul fapt că suntem condamnați de dimensiunea spațială a existenței noastre să trăim printre clădirile gândite de arhitecți. Iar dintre toate creațiile arhitectului, spațiul eclezial a avut cel mai mare rol, întrucât este prin excelență public și central comunității.

Arhitectura își aduce și ea contribuția la relația om - divinitate și transmite în modul cel mai puternic o tradiție formată din matricea produsă de predecesorii noștri, într-un spațiu pe care îl locuim și noi. Această tradiție nu poate fi însă un corset pentru creația contemporană. Imperativul este de a găsi căile inovației în acord cu matricea pe care a creat-o trecutul.

Pentru aceste motive, realizarea unui ghid de arhitectură eclezială este de mare interes pentru publicul românesc contemporan și de o stringentă necesitate pentru autoritățile care apără interesul acestui public.

Demersul nostru constă în primul rând în a defini cu mai mare exactitate funcția specifică a spațiului eclezial, referindu-ne pe de o parte la funcția pe care acesta o are pentru comunitatea de credință care se raportează la interiorul aceluia spațiu, pe de altă parte la rolul pe care îl are pentru comunitatea locuitorilor dintr-un mediu urban sau rural dat. Astfel vom distinge două zone de interes: ale cultului și ale societății mai largi. Această distincție este dată de contextul istoric în care ne aflăm, cel al unei societăți democratice, cu o componentă multiculturală, multi-religioasă și, în anumite regiuni, multi-etnică la fel de importantă. Găsirea unui echilibru între cele două funcții este cheia pentru a păstra o notă de stil specifică fiecărei regiuni istorice în parte, deci care să se raporteze la tradiție, dar care să permită aportul fiecărei comunități de credință la viața publică și la ființa națională.

Din punct de vedere teoretic, este necesar o scurtă rememorare istorică, teologică, spirituală și simbolică a felului în care s-a conceput spațiul de cult pe teritoriul țării noastre de-a lungul secolelor; din punct de vedere practic, se impune ilustrarea și analiza spațiului eclezial construit, prin elemente istorice și contemporane ce pot sluji drept repere.

Ghidul va conține o importantă componentă tehnică și juridică, prin care toți actorii care se implică în edificarea spațiului eclezial să fie informați echidistant asupra responsabilităților, drepturilor și obligațiilor ce le revin.

Ghidul va acorda o atenție specială tradițiilor religioase afirmate de-a lungul timpului pe teritoriul României - ortodoxă, catolică, greco-catolică, protestantă, neoprotestantă și musulmană - proporțională cu ponderea lor istorică și cu cea exercitată în peisajul social contemporan, va cuprinde o scurtă notă asupra formelor sincretice și inedite de religiozitate și va ține seama de particularitățile fiecărei regiuni istorice în parte, pentru a evita omogenizarea artificială a edificiilor de cult de pe teritoriul României.

Miza cea mai mare a acestui instrument de lucru constă în furnizarea de repere suficiente arhitectului, comunității de credință și preotului/ teologului (pastor / imam etc.), având în vedere că edificarea unei clădiri de cult combină efortul mai multor domenii de activitate și uneori al mai multor generații. În cele din urmă, ghidul nu își propune să furnizeze rețete de arhitectură, ci încearcă mai degrabă să traseze niște limite și să îmbogățească cunoașterea celor implicați în realizarea spațiului eclezial.

Actualitatea și utilitatea ghidului

La 31 decembrie 2015, în România existau 18 culte religioase, 36 asociații religioase și 27.384 lăcașuri de cult (biserici, paraclise, capele, case de rugăciune, sinagogi, moschei etc.), în condițiile unei afiliere religioase declarate de 99,8%.

Prezentul material se referă exclusiv la cultele religioase recunoscute oficial, potrivit prevederilor Legii nr. 489/2006 privind libertatea religioasă. Acestea vor fi structurate în opt ghiduri, după cum urmează:

1. Cultul ortodox

+ Biserica Ortodoxă Română

+ Episcopia Ortodoxă Sărbă de Timișoara

+ Biserica Ortodoxă de Rit Vechi din România

2. Biserica Romano-Catolică

3. Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică

4. Cultele neoprotestante

+ Cultul Creștin Baptist - Uniunea Bisericilor Creștine Baptiste din România

+ Biserica Creștină După Evanghelie din România

+ Biserica Evanghelică Română

+ Cultul Creștin Penticostal – Biserica lui Dumnezeu Apostolică din România

5. Cultul reformat

+ Biserica Reformată din România

+ Biserica Evanghelică C.A. din România

+ Biserica Unitariană Maghiară

+ Biserica Evanghelică Luterană din România

6. Cultul musulman

7. Cultul Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea din România

8. Organizația religioasă „Martorii lui Iehova”

În anul 1989, România număra 17.393 de lăcașuri de cult, deci cu aproape 10.000 mai puține decât în anul 2015.

Aceste cifre atestă necesitatea indiscutabilă a unui Ghid de Arhitectură Eclezială la nivelul întregii țări și care să acopere toate comunitățile confesionale. De exemplu, conform statisticii Secretariatului de Stat pentru Culte, în perioada decembrie 1989 – decembrie 2015, Arhiepiscopia Bisericii Armene și Federația Comunităților Evreiești din România - Cultul Mozaic nu au construit niciun lăcaș de cult nou. În schimb, o dinamică ascendentă remarcabilă înregistrează cultul ortodox și cele neoprotestante, cu 4.295, respectiv 4.494 lăcașuri de cult nou construite în aceeași perioadă.

Numărul lăcașurilor de cult în România, la 31 decembrie 2015, pentru fiecare cult:

 Biserica Ortodoxă Română	16403 59.9%
 Episcopia Ortodoxă Sărbă din Timișoara	63 0.23%
 Biserica Romano-Catolică	1632 5.96%
 Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică	413 1.51%
 Arhiepiscopia Bisericii Armene	22 0.08%
 Biserica Creștină Rusă de Rit Vechi din România	67 0.24%
 Biserica Reformată din România	1352 4.94%
 Biserica Evanghelică C.A.	246 0.90%
 Biserica Evanghelică Luterană	47 0.17%
 Biserica Unitariană Maghiară	147 0.54%
 Cultul Creștin Baptist	1571 5.74%
 Biserica Creștină după Evanghelie	459 1.68%
 Biserica Evanghelică Română	214 0.78%
 Cultul Creștin Penticostal	2925 10.68%
 Biserica Adventista de ziua a 7-a	1269 4.63%
 Federația Comunităților Evreiești din România – Cultul Mozaic	103 0.38%
 Cultul Musulman	81 0.30%
 Organizația Religioasă Martorii lui Iehova	370 1.35%

Deși momentul optim pentru conceperea unui astfel de instrument de lucru ar fi fost probabil acum 30 de ani, nici în prezent acest demers nu este lipsit de importanță, în condițiile în care ritmul alert în care se ridică numărul impresionant de edificii de cult noi – aproximativ 400/an – poate induce riscul de a pierde în planul calității. De aceea, ca for profesional de interes public responsabil cu asigurarea calității arhitecturii, OAR susține necesitatea Ghidului de Arhitectură Eclezială, cu scopul de a proteja respectarea specificului local și confesional și de a promova atitudini care să răspundă nevoilor reale ale comunităților.

Dinamici, probleme și oportunități contemporane

Revoluția din 1989 a adus în esență libertate de exprimare pentru cultele religioase din România, iar efervescența și entuziasmul edificării de pe parcursul deceniilor care au urmat denotă activitatea sporită a comunităților de credință în cadrul societății.

În unele cazuri, cum ar fi cel al Bisericii Greco-Catolice (desființată de regimul comunist), pe lângă demersurile de realizare a unor clădiri noi, efortul major a constat în recuperarea, consolidarea și renovarea/restaurarea patrimoniului eclezial de care a fost deposedată în perioada comunistă. E vorba de sute de lăcașuri de cult de dimensiuni medii și mari din zona Ardealului cu preponderență.

Vremurile noi, de libertate de credință, libertate de mișcare, dar și de tranziție anevoioasă la o economie liberă și sănătoasă, au adus și o serie de provocări care și-au pus amprenta și asupra dinamicii de dezvoltare a comunităților de credință.

Falimentul industriei românești, dezvoltată în perioada comunistă, neperformantă însă pe piața liberă națională sau globală, a generat un val de instabilitate economică și socială, tradus în recesiune economică, concedieri masive, fără multe oportunități economice alternative pe plan intern. Astfel, exodul către economiile mai dezvoltate ale Occidentului a devenit soluția pragmatică pentru sute de mii de cetățeni.

Integrarea României în structurile NATO și ale Uniunii Europene, la începutul anilor 2000, coroborată cu dezvoltarea insuficientă a infrastructurii naționale și a cadrului economic, iar mai nou, cu deprecierea climatului democratic, au accentuat fenomenul exodului populației, ajungându-se la milioane de români care au emigrat în Occident. Efectele asupra comunităților religioase din România sunt constatate în special în mediul rural, de la reduceri drastice ale numărului de membri, până la unele cazuri de desființare.

Mediul urban a fost o primă opțiune de migrare internă a forței de muncă, însă de prea puține ori suficientă. Cu toate acestea, comunitățile religioase au înregistrat o dinamică în general negativă a dezvoltării și creșterii, în ultimii 10 ani, cu mici excepții.

Pe lângă factorul economic, o altă componentă care afectează astăzi peisajul și vigoarea comunităților religioase este tendința de secularizare a societății de tip occidental, cu rezonanță crescândă și în România. Născut și acceptat în sânul civilizațiilor occidentale de factură iudeo - creștină, tocmai datorită crezului acestora în principiul liberului arbitru dăruit de Divinitate omului, ateismul se bucură astăzi de o libertate nesperată în cultura occidentală, libertate neîntâlnită în civilizațiile dezvoltate pe fundamentul altor sisteme religioase. În fața acestei provocări cu nuanțe variate (secularizare militantă, chestionări și dezbateri publice în mediile academice, filozofice și științifice privind existența lui Dumnezeu și, din păcate, reproșuri privind ocaziile când Biserica a dezamăgit prin compromis etc.), Biserica, la modul general, și toate confesiunile în dreptul lor, sunt invitate, mai mult sau mai puțin elegant, la autorefecție și autoevaluări privind relevanța mesajului și a practicii lor, a misiunii și rolului asumat în societate și a demonstrării credinței și valorilor lor la un nivel etic și moral echivalent cu cel reclamat de învățătura religioasă. Provocarea, chiar dacă mare, are șansa unei noi Reforme care va genera, la rândul ei, schimbarea raportării societății față de religie și față de Divinitate. Iar preocupările pentru fundamentarea, definirea și configurarea spațiului de cult pot fi parte din acest proces.

Un rezultat pozitiv, dacă poate fi numit așa, al acestor dinamici dificile în plan intern, este coagularea tot mai puternică a comunităților de credincioși români în țările occidentale, în special în jurul marilor metropole europene și americane. Comunitățile din Diaspora, unele ajunse la a doua sau a treia generație se remarcă printr-o integrare și întrajutorare intențională și pragmatică a românilor proaspăt emigrați în acele zone, dar și printr-o păstrare a specificului etnic (limba română) și cultural religios într-o formă riguros conservatoare, uneori cu efecte în detrimentul integrării culturale în noua țară de rezidență, sau în detrimentul înțelegerii învățăturii religioase de către copiii și tinerii deja născuți, educați și integrați cultural în acele țări, limba română nemaifiind prima lor limbă.

Dincolo de problema contextualizării și relevanței formelor de practică religioasă în comunitățile din Diaspora, interesante pentru acest demers sunt apariția comenzii de arhitectură pentru spații ecleziale din partea comunităților respective și modul în care arhitecții români (și nu numai) pot da un răspuns valoros, care să integreze elemente de specific cultural, eclezial-denominațional românești cu elemente inovative, necesare medierii între viața comunității românești de credință și societatea care i-a adoptat. Această oportunitate poate, pe de o parte, testa valabilitatea într-un context nou și, în general, mai competitiv și interogativ a unor abordări, scheme spațial-funcționale sau a altor elemente la care se apelează uneori cu prea multă ușurință/comoditate, dar poate și informa practica de pe teritoriul României cu privire la unele elemente de inovație care facilitează cu atât mai mult coagularea, devenirea și exprimarea comunităților de credință într-un peisaj socio-cultural mai globalizat, mai sceptic și totuși în căutarea autenticului.

Metodele de lucru utilizate

- fundamentarea teologică a spațiului eclezial și a valențelor lui pentru o mai bună înțelegere a scopului acestuia, a utilizărilor și a modului de facilitare a actelor de cult, a misiunii comunităților de credință etc.
- documentare istorică a apariției, dezvoltării și dinamicilor actuale ale fiecărui cult religios abordat în aceste ghiduri;
- culegerea unor date și informații de la comunitățile de credincioși deschise/doritoare, prin intermediul unor chestionare și a unor prezentări urmate de dialog între echipele de lucru și reprezentanții comunităților;
- documentarea patrimoniului construit existent prin identificarea imobilelor ecleziale reprezentative, prin vizite in situ cu culegerea datelor disponibile (fotografii, relevee, copii documentații tehnice, după caz);
- identificarea unor proiecte nerealizate, din varii motive, însă cu soluții și elemente meritorii în definirea și configurarea spațiului eclezial;
- prelucrarea datelor obținute și prezentarea unor concluzii privind studiile de teren, cu evidențierea tipologiilor arhitecturale identificate și relația lor cu specificul cultural local;
- prezentarea unor unelte, soluții, modele de abordare și adaptare în contexte cu specific cultural definit:
- variante de configurații spațial-funcționale adaptate la specificul comunității;
- soluții punctuale pentru rezolvări tehnice, funcționale, estetice sau de fizica construcțiilor;
- repere calitative de intervenții pe imobile existente:
- abordări sănătoase de utilizare și de mentenanță a spațiului eclezial;
- concluzii finale.

Principii ale unei arhitecturi ecleziale de calitate

1. În dinamica spațiului public contemporan, configurarea spațiului eclezial este relevantă prin funcția comunitară.

În sens istoric și etimologic, spațiul eclezial se referă la spațiul de reuniune al unei congregații (ekklesia gr. sau ecclesia lat. = adunare). Formula contemporană a spațiului eclezial care s-a manifestat în primele secole ca domus ecclesiae/ oikos ekklesias este aceea de „centru

comunitar”, care presupune, în deplină continuitate cu modelele istorice, nu o funcțiune religioasă singulară, ci o sumă de funcțiuni religioase, administrative și caritabile care reprezintă nevoile unei congregații.

Astfel, ghidul tratează și promovează spațiul de cult contemporan ca pe o resursă fundamentală pentru arhitectura spațiului laic, comunitar, al societății de astăzi și, implicit, pentru cultura emergentă a spațiului public în România.

2. În proiectul spațiului eclezial, arhitectul este în egală măsură profesionist al culturii construite și catalizator comunitar.

În edificarea spațiului eclezial, arhitectului îi revine rolul de moderator al dialogului dintre mai multe domenii de activitate și competențe. Tema proiectului de arhitectură reunește componente sociale, teologice, inginerești etc. Arhitectul trebuie să armonizeze dezbateră publică a temei cu exigențele tehnice, istorice și culturale ale proiectului. Indiferent de cultul pe care îl ilustrează, proiectul pentru spațiul eclezial trebuie să reprezinte un model de bună practică prin cultivarea bunei vecinătăți, prin scară, proporții, prin deferență față de valorile amplasamentului și ale comunității.

3. În arhitectura eclezială, raportarea la tradiție se face prioritar prin cunoașterea și însușirea corectă a temei și programului.

Situarea în interiorul tradiției arhitecturii ecleziale nu este garantată de atașamentul aprioric față de forme arhitecturale, planimetrice sau volumetrice ale modelelor istorice. Inovația valoroasă, în spiritul tradiției, ține de înțelegerea programului comunitar complex dezvoltat în jurul serviciului divin și de exprimarea lui în limbajul arhitectural al comunităților contemporane.

4. Specificul local al arhitecturii ecleziale decurge în mod autentic din expresia materialelor locale de construcție și din identitatea comunității.

Afirmarea morfologiei locale a construcției – atât cât mai putem vorbi despre așa ceva în epoca globalizării – a deschis de-a lungul istoriei spațiului eclezial orizontul unor noi principii estetice. Astfel au coabitat, în aceeași tradiție, naosuri centrale, cupole și basilici de tip roman, arce frânte și în plin cintru, cărămidă sau bazalt sau lemn, în funcție de condiționările și cutumele locului, fără ca unele formule să fie mai „canonice” decât altele.

| Scurt istoric al cultului musulman în România

Întindere geografică – harta zonificării / particularități

Apariția și răspândirea islamului în Dobrogea, dar și, totodată, în toată zona balcanică, este legată de căpetenia turco-selgiukidă Sarî-Saltuk-Baba, trimis spre a coloniza și apăra interesele Imperiului Bizantin la periferia sa, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea. Pe meleagurile acestea, el a avut și rol de misionar al islamului, dar a introdus nu doar o religie liberă, tolerantă, bazată pe trăiri personale, interioare, ci și valorile conviețuirii cu celelalte comunități religioase și etnice. Mormântul său se găsește în Babadag, județul Tulcea, acesta fiind și monument de patrimoniu național, înscris în Lista Monumentelor Istorice la poziția 568, cod LMI TL-IV-m-B-06042 (construcția datând din 1484).

Fig. 1 - Mormântul lui Sarî Saltuk Baba, în Babadag

De-a lungul istoriei, lăcașurile de cult musulmane au fost prezente, probabil, în toate teritoriile românești care au fost sub ocupația Imperiului Otoman, dar nu s-au păstrat ulterior decât acolo unde s-au menținut comunități importante de turci, tătari sau albanezi musulmani. Ca exemplu, zona Brăilei a fost sub ocupație turcească aproximativ 300 de ani, până în anul 1829 și se cunoaște că, în anul 1831, geamia situată în centrul Brăilei a fost transformată în biserică ortodoxă, acest fapt fiind dovedit de lipsa turelor specifice și de prezența unor elemente decorative orientale. Minaretul a fost transformat în clopotniță. La fel, provenind de pe vremea când Banatul era pașalâc turcesc (1552-1716), ies la iveală acum prin cercetări arheologice urmele unor geamii din anul 1716, precum Moscheea Ali Bey și Moscheea Gimgime (au existat opt moschei în interiorul Cetății Timișoara, trei în suburbii, patru în Cenad, precum și în alte cetăți și așezări bănățene, descrise de călătorii vremii: Hans Ottendorf, Evlyia Celebi).

Dobrogea, în care cea mai importantă localitate pentru o lungă perioadă era Babadag, a fost sub administrația Imperiului Otoman timp de patru secole și jumătate, dar aici nu s-a produs

o islamizare forțată a populației locale, ci mai mult o colonizare cu populație de origine turcă și o retragere a celei creștine spre vest, astfel încât, la instaurarea administrației Principatului României, în anul 1878, în acest ținut locuiau 134.662 de musulmani și 87.900 de creștini. Datele statistice oficiale relevă existența în România (care includea, pe atunci, și Cadrilaterul, cu județele Durostor și Caliacra) a 185.486 de musulmani în anul 1930, 55.928 de credincioși în anul 1992, respectiv 67.257 în anul 2002. La ultimul recensământ al populației țării din anul 2011, erau înregistrați 64.337 de musulmani, dintre care 46.569 în Dobrogea (72,38%) și 9.037 în București (14,04%), restul în diverse zone, precum Brăila, Galați, Călărași, Giurgiu, Oltenița, Turnu Severin etc.

Migrația musulmanilor dobrogeni către București a survenit după 1989, dar mărirea comunității islamice de aici s-a datorat și obținerii cetățeniei române de către imigranți de diverse origini, precum și de cetățeni ai altor state cu rezidență temporară în România. În afară de București, aceștia au ajuns și în alte centre universitare, ori în zone unde își desfășoară activități productive și afaceri. Există și un număr, destul de redus, de creștini (români) convertiți la islam. În realitate, numărul musulmanilor din România nu este cunoscut, fiind mult mai mare decât cel înregistrat în statistici, prin urmare nici dispunerea lor geografică nu este clară. Se poate constata înființarea de către noii veniți a unor lăcașe de cult în localități precum București, Constanța, Cluj, Timișoara, Iași, Craiova ș.a.

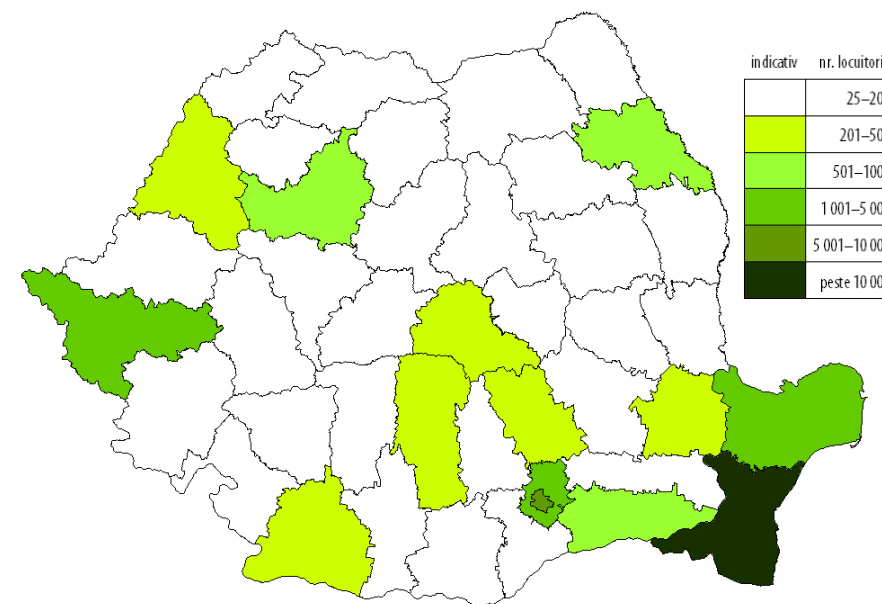

Fig. 2 - Harta cu distribuția musulmanilor din România, conform recensământului populației din anul 2011

Identitate culturală

Între turcii și tătarii din România nu există diferențe de practică religioasă, deci, din punct de vedere al religiei, pot fi considerați ca aparținând unui singur grup comunitar, chiar dacă în vechime satele multietnice aveau cartiere separate de turci și de tătari, fiecare cu geamia lor. Conducerea cultului musulman din România, a activității religioase islamice, aparține muftiului, ales din rândul imamilor. Aceștia sunt conducători ai unei geamii/comunități locale, absolvenți de seminar teologic (hogi).

Diferențele culturale actuale au apărut cu sosirea musulmanilor proveniți din alte zone geografice, cu alte culturi (tradiții, limbi) și cu alte relații sociale. În ceea ce privește ghidul de față, deci referitor la edificiile de cult, aceștia nu au găsit lăcașuri de rugăciune în orașele în care s-au instalat în țară, cu excepția regiunii Dobrogea și a capitalei București. În plus, pentru ei nu era suficientă sala de rugăciuni, ci aveau nevoie de spații care să îi adune, în care să își regăsească propria identitate și să își educe copiii în scopul păstrării ei. Aceste necesități au fost unul din motivele pentru care noile comunități nu s-au integrat din punct de vedere religios în comunitatea locală și nu s-au considerat reprezentați de Muftiatul Culturii Musulman din România, instituție cu o puternică tradiție istorică, ce funcționează în concordanță cu legislația românească încă din primii ani de după obținerea independenței României.

Apartenența la diferite curente religioase islamice (sunnism, šiism etc.) nu implică diferențe ale ritualului religios care să influențeze *per se* configurația edificiului de cult, prin urmare subiectul nu va fi tratat de prezentul ghid.

Definirea programului arhitectural, din punct de vedere teologic și spațial

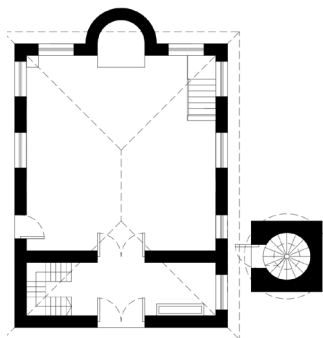

Fig. 3 - Planimetrie aproximativă uzuală în România

În religia islamică, rugăciunile și evenimentele religioase (nuntă, botez, slujbă de înmormântare) nu este obligatoriu să se facă într-un edificiu de cult, special construit. Pentru întrunirea ocazională a comunităților locale, **moscheile** sau **geamiile** (denumire pentru lăcașurile de dimensiuni mici, aparținând comunității unui cartier sau sat), construite și amenajate de cele mai multe ori chiar de membrii ei, trebuie să asigure atât: un spațiu suficient de mare într-o încăpere luminoasă (**haram**), cu o nișă

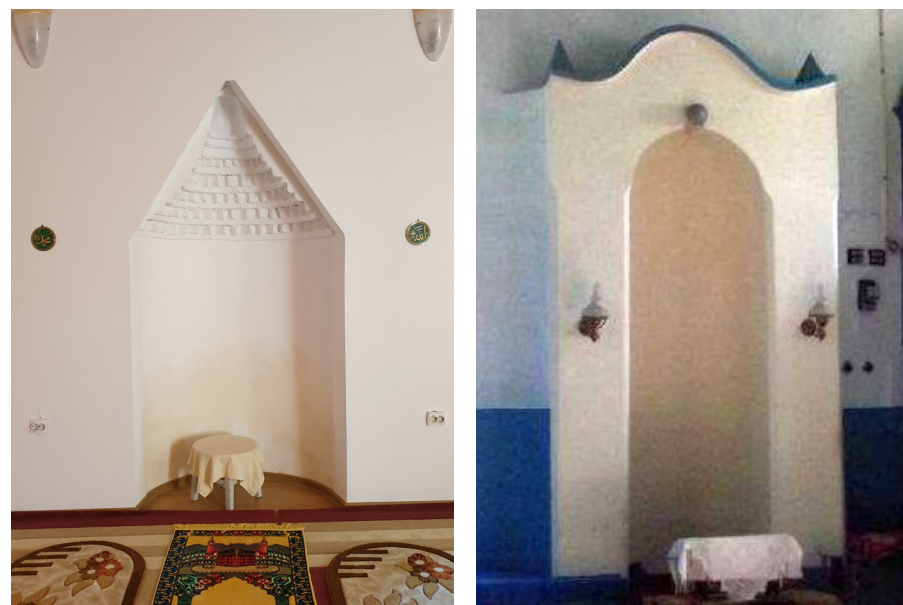

Fig. 4, 5 - Mihrab (nișa din peretele ce indică direcția spre Mecca), în geamiile din Tuzla, respectiv Măcin

(**mihrab**) mai mult sau mai puțin decorată în centrul peretelui orientat pe direcția spre Mecca (direcția respectivă poartă denumirea de **qibla**), o mică platformă cu baldachin și scară (**mimber**), cu un număr de trepte determinat de mărimea lăcașului de unde **imamul** (hoge) predică vinerea și în zilele de sărbătoare, o altă platformă micuță (**kürsü**), mai puțin înălțată, de unde se fac lecturi din **Coran** (cartea sfântă a musulmanilor), precum și o zonă separată destinată femeilor situată în partea opusă mihrabului, la nivelul pardoselii, puțin înălțat sau chiar pe o supanță. Într-o încăpere alăturată cu rol de vestibul este o zonă pentru încălțăminte, pe care musulmanul o lasă la intrarea în sala principală, ce trebuie să rămână curată.

Fig. 6- Kürsü, mihrab și mimber, în geamia Esmahan Sultan din Mangalia

Lângă această clădire se înalță **minaretul** - de regulă un turn cu scară îngustă și cu balcon circular, suficient de înalt încât să se audă peste case, în toată comunitatea, chemarea la rugăciunile zilnice (**ezan**) pe care o face, de sus, **muezinul**.

Fig. 7, 8, 9, 10 - Minarete, de diverse tipuri, forme și mărimi, la geamiile din Nisipari, Tuzla, Cumpăna, respectiv Dulcești

Înainte de intrarea în geamie, musulmanii au la dispoziție o **cișmea** pentru abluțiune (spălarea ritualică obligatorie, **abdest**), în aer liber, într-un spațiu exterior acoperit sau la interior.

Fig. 11, 12 - Cișmele în curțile Moscheilor din Valu lui Traian și Esmahan Sultan din Mangalia

De pe pereți, și la interior și la exterior, sunt nelipsite versete din Coran sau alte inscripții cu caracter religios, caligrafiate. Decorațiunile, fără a fi excesive, au motive geometrice sau fitomorfe, nimic antropomorf sau zoomorf, acestea din urmă fiind reprezentări interzise. Ele sunt realizate în special din ceramică pictată glazurată, basoreliefuli, broderii textile lucrate

manual, lemn sculptat. Pardoseala este acoperită cu covoare, care au și un rol important în practicarea rugăciunilor. Desenul covoarelor poate delimita spațiul de rugăciune individual și relevă, de asemenea, orientarea spre Mecca.

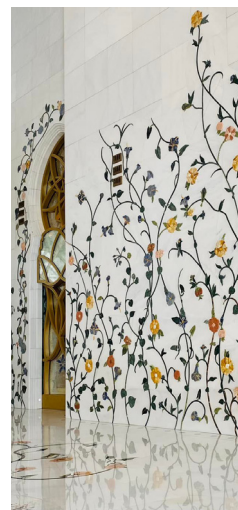

Fig. 13 - Decor floral la moscheea nouă din Abu Dhabi

Fig. 14 - Versete din Coran, caligrafiate, întâlnite și în România

Fig. 15 - Paviment acoperit în totalitate cu covoare sau mochetă, cu desene ce ajută la delimitarea spațiului de rugăciune

Fig. 16 - Inscripție religioasă brodată, în limba arabă, la geamia din Lazu, jud. Constanța

Fig. 17 - Același text în basorelief, la Geamia Hunchiar din Constanța

Fig. 18 - Basorelief cu texte islamice în limba arabă, la Moscheea din Isacceia, jud. Tulcea

Fig. 19 - Inscripții realizate din foi metalice amprentate, cu rol decorativ, în Geamia din Năvodari, jud. Constanța

În funcție de mărimea sau importanța lăcașului, ori de mărimea terenului aferent, dar și după nevoile enoriașilor, pe lângă geamii se mai pot găsi săli de cursuri, săli de mese, spații exterioare amenajate pentru întruniri, locuințe pentru cei în nevoie, alte încăperi anexe.

Evoluția de-a lungul timpului

Ca urmare a lipsei sau inconsistenței informațiilor din arhivele statului, putem doar estima existența, pe la 1878, a circa 400 de moschei și mesgiduri, în anul 1900 a 260 de geamii în Dobrogea, în anul 1945 a 151 de geamii, 77 de geamii în România anulului 1979.

În anul 1955, pe lista Monumentelor de Cultură de pe teritoriul R.P.R. apăreau 10 moschei, dintre care singura dispărută acum este cea de pe insula Ada Kaleh de pe Dunăre, în zona Drobeta Turnu Severin, inundată în urma ridicării barajului „Porțile de Fier II”.

Fig. 20 - Geamia cu minaretul ei de pe Insula Ada Kaleh (azi, dispărută), pe o carte poștală din anul 1940

Situația de astăzi

Cultul musulman din România, reprezentat de Muftiat, controlează acum administrarea a 81 lăcașuri de cult (moschei, geamii, mesgiduri), situate în marea lor majoritate în Dobrogea, dar și câte unul în București și în Călărași. Cea mai veche rămâne Geamia Esmahan Sultan din Mangalia (1590), iar cea mai importantă, moscheea Carol I din Constanța. Cele două, împreună cu încă 11 edificii, sunt înscrise și pe Lista monumentelor istorice (LMI) a Institutului Național al Patrimoniului, anexă la Ordinul Ministerului Culturii nr. 2314/2004, cu modificările ulterioare:

Cod LMI	Denumire monument	Localitate	Adresă	Datare
CT-II-m-A-02796	Moscheea Carol I	Constanța	str. Crângului 1	1910-1912
CT-II-m-B-02810	Geamia Anadolchioi	Constanța	str. Farului 22A	1870
CT-II-m-A-02851	Geamia Hunchiar	Constanța	bd. Tomis 41	1862
CT-II-m-B-02864	Geamia Amzacea	Amzacea	str. Geamiei	1850-1858
CT-II-m-A-02874	Geamia Memet Efendi	Cernavodă	str. Crișan 4	1756
CT-II-m-B-02881	Geamia Fântâna Mare	Fântâna Mare		sec. XIX
CT-II-m-A-02892	Geamia Mahmut	Hârșova	str. Vadului 8	1812
CT-II-m-A-02901	Geamia Esmahan Sultan	Mangalia	str. Oituz 1	1590
CT-II-m-A-02904	Geamia Abdul Medgid	Medgidia	str. Decebal 10	1857-1865
TL-II-m-A-05984	Moscheea Aziziye	Tulcea	str. Independenței 2	1863
TL-II-m-A-06000	Geamia Ali-Gazi Pașa	Babadag	str. Geamiei 2	1618-1619
TL-II-m-A-06006	Geamia Mahmud Yazıcı	Isaccea	str. 1 Decembrie 19	sf. sec. XVIII
TL-II-m-A-06009	Geamia Mestan Aga	Măcin	str. Granitului 5	1860

Fig. 21 - Gemia Ali-Gazi Pașa din Babadag, cod LMI TL-II-m-A-06000

Comunitățile musulmane de imigranți și-au creat propriile case de rugăciuni, unele în cadrul unor institute sau fundații culturale. Acestea sunt numeroase, în localități din întreaga țară, dar numărul lor exact este necunoscut. Cele mai multe sunt în București (posibil 9, în 2015), prima apărută fiind, în anul 1994, moscheea Ar Rahman din Crângăși, înființată de studenții străini de religie islamică, administrată de Fundația Centrul Cultural Islamic „Semiluna”, ce funcționează alături de o grădiniță și o școală. Mai pot fi întâlnite și în alte localități, precum Constanța, Cluj, Timișoara, Iași, Craiova ș.a., unde s-au așezat după anul 1989 comunități de musulmani de diverse origini, preponderent turci, sirieni, irakieni, palestinieni, libanezi, iordanieni etc.

||

Modele / interpretări locale

Tipologii arhitecturale în relație cu specificul local

Moscheile tradiționale construite în România au avut configurație structurală simplă, cu plan pătrat sau dreptunghiular, pereți perimetrali portanți și acoperiș din șarpantă de lemn în patru ape (streșini orizontale pe toate cele patru laturi), cu un pridvor deschis (cu colonadă) sau închis. Cele mai mari prezentau și stâlpi interiori și supantă (balcon interior, deasupra zonei de la intrare, uneori și pe laterale). Minaretul este atașat la exterior, adiacent sau puțin distanțat, pe o laterală.

Fig. 22 - Moscheea Esmahan Sultan din Mangalia, cod LMI CT-II-m-A-02901

Această tipologie este dintre cele mai vechi din istoria arhitecturii islamice, din perioada dinastiei Omeiazilor a califatului cu capitala la Damasc (sec. VII-VIII). Din perioada aceea au rămas, spre exemplificare, mari moschei de la Medina (Arabia Saudită), Cordoba (Spania), Damasc (Siria), Ierusalim (Palestina), Alep (Siria), Kairouan (Tunisia) și altele, cu săli hipostile și cu plafoanele plate susținute de șirurile ordonate de coloane și arcade, cu cupole de dimensiuni reduse, din lemn sau piatră, situate în zona din fața mihrabului și, dacă era prezentă, deasupra unei încăperi cu rol de mausoleu, aflată tot în apropierea nișei mihrab. Deschiderile mai mari erau acoperite cu șarpantă de lemn. Tehnicile de construcție erau derivate din arhitectura bizantină și din cea sasanidă (originară din Persia). Zidăria era din piatră fasonată, dar, în zona Mesopotamiei sau pentru construcții cu dimensiuni mai mici, se făcea și din cărămidă arsă sau nearsă.

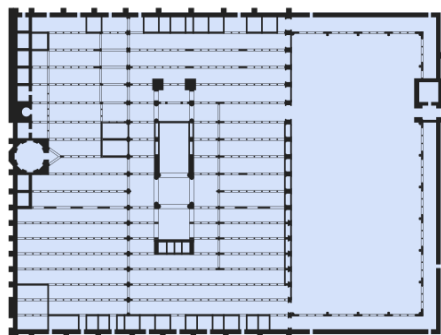

Fig. 23 - Planul Moscheii din Cordoba, Spania, datând din sec. al VIII-lea, acum transformată în catedrală romano-catolică

Acele și minaretele, la rândul lor, au avut o varietate de forme, după specificul locului și materialului din care erau construite. Ornamentele erau caracteristice fiecărei zone, dar, în interiorul imperiilor, s-au combinat în timp elemente din diverse teritorii și stiluri, precum sirian, grecesc, mameluc, safavid, astfel creându-se un nou stil, islamic.

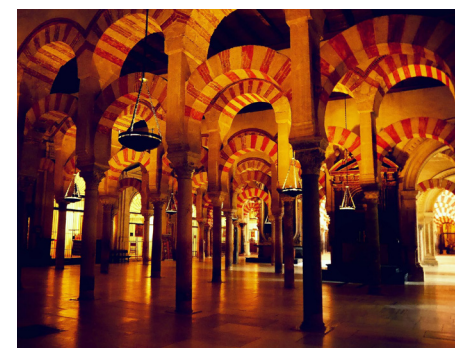

Fig. 24 - Sală hipostilă a Moscheii din Cordoba, Spania, cu arcade din cărămidă și piatră ce susțin un acoperiș predominant plat

Acest stil, dar la scară mult redusă, l-au avut și moscheile și geamiile construite pe teritoriul actual al României, pentru care aportul balcanic a fost adus cu pridvorul de lemn, streșinile perimetrice, micșorarea golurilor și învelitorile din olană. În mediul rural, asemănător bisericilor, geamiile erau făcute să fie puțin mai mari decât casele, cu aceleași tehnici și materiale de construcție, dar cu intrarea și „prispă” pe latura scurtă, opusă mihrabului.

Fig. 25 - Sala de rugăciuni (haram) a Moscheii Mahmut din Hârșova, cu plafon plat și balcon sprijinite parțial de stâlpi interiori

Imagina cunoscută a marilor moschei otomane, cu o mare cupolă centrală, care creează un spațiu amplu, fără stâlpi, și mai multe cupole mai mici pe laturi, cu unul, două sau patru minarete, cu o curte premergătoare cu portice perimetrice cu arcade, grădini și fântâni ornamentale, nu s-a întâlnit pe meleagurile noastre, aflate la periferia marilor imperii, chiar dacă multe din geamiile de aici au fost ctitorite de sultani ai Imperiului Otoman. În capitala

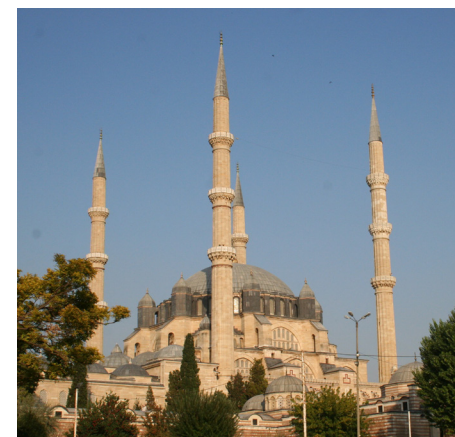

Fig. 26 - Moscheea Selimiye din Edirne, Turcia, datând din sec. al XVI-lea, realizată în stilul arhitectural otoman

imperiului, majoritatea moscheilor erau inserate în cartiere dens construite, fiind înconjurate de activități comerciale, școli, spitale, cazare pentru călători, alte servicii sociale, foarte puține fiind cele izolate, în spații deschise.

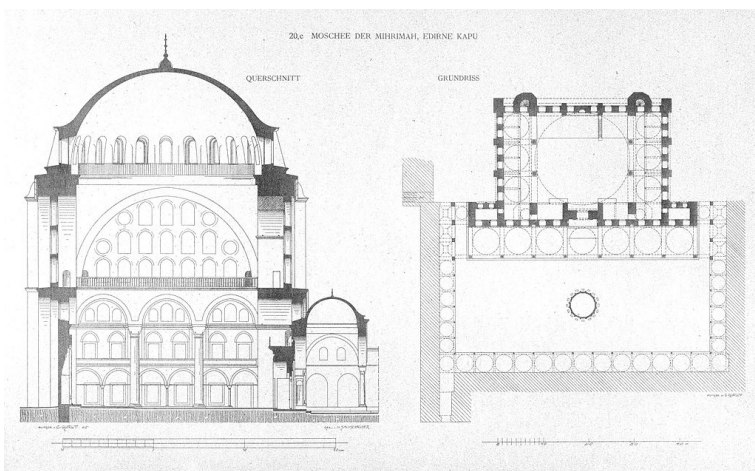

Fig. 27 - Plan și secțiune ale Moscheii Mihrimah Sultan din Istanbul, Turcia, datând din sec. al XVI-lea, reprezentativă pentru stilul arhitectural otoman

În România, până în anul 1990, doar Moscheea Carol I din Constanța, din Piața Ovidiu, pentru care arhitectul Victor Stehănescu s-a documentat studiind la fața locului, la Istanbul, arhitectura islamică otomană și bizantină, avea silueta caracteristică și elemente decorative combinate, arabe, neoromânești și bizantine. Este prima construcție civilă din România din beton armat și cărămidă, inginerul Gogu Constantinescu folosind betonul, material de avangardă la vremea respectivă, la cupolă și la minaret. Aceasta a fost construită de Statul Român la dorința Regelui Carol I și inaugurată în anul 1913.

Fig. 28 - Moscheea Carol I din Constanța, cod LMI CT-II-m-A-02796

Al treilea tip planimetric de arhitectură religioasă islamică, iranian, dintre cele mai comune și semnificative din punct de vedere istoric, nu se regăsește printre edificiile de cult islamic de la noi. Acesta este cel cu curte centrală rectangulară și patru iwani (nișe-portal monumentale, cu acoperiș boltit), câte unul pe fiecare latură, ce marchează accesurile în sălile perimetrice, legate între ele, specifice Imperiului Selgiucid turco-persan, cu exemple numeroase la Isfahan (Iran), Buhara, Samarkand (Uzbekistan).

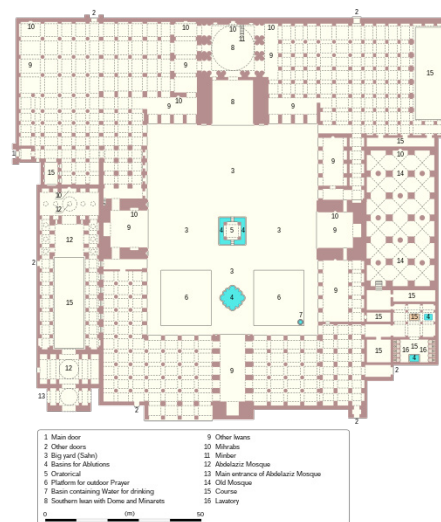

Fig. 29 - Plan al Moscheii Jameh din Isfahan, Iran, datând din sec. al VIII-lea, cu modificări și completări continue până în sec. XX, reprezentativă pentru stilul arhitectural islamic iranian

Fig. 30 - Portal (Iwan) al Moscheii Nasir al-Mulk din Shiraz, Iran, datând din sec. al XIX-lea

Încă o dată subliniem faptul că, pentru adunarea credincioșilor și rugăciune, nu este necesar sau obligatoriu un anumit tip de construcție care respectă o doctrină ideologică, ci doar un spațiu (deschis sau închis) suficient de mare, cu o nișă - mihrab care să ajute la aflarea direcției către Mecca și un minaret care „anunță” timpul și locul de rugăciune. În rest, arhitectura, tehnicile de construire, ornamentele, simbolurile depind de contextul geografic, climatic, social, economic în care încadrează edificiul, de identitatea culturală a comunității pe care o deservește și în care se inserează.

Acest lucru a permis ca, în istoria diverselor timpuri și locuri, edificii de cult să se transforme pentru a sluji diferitor confesiuni, după necesitățile comunităților locale, supuse unor schimbări de ordin politic, administrativ, demografic, spiritual etc.

Pe teritoriul României avem exemplul Bisericii Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil din Brăila, înscrisă pe Lista monumentelor istorice (LMI) a Institutului Național al Patrimoniului cu codul BR-II-m-A-02130, care a fost construită inițial ca geamie (după unele mențiuni, în anul 1667, când Brăila era raia turcească, aparținând Imperiului Otoman) și transformată în biserică temporar în anii 1808-1810 și definitiv după ce regiunea a fost redată Țării Românești (1829), mai precis în anul 1831. Transformările suferite au fost numeroase pe parcursul anilor, printre care amintim adăugarea absidei pe latura estică, mărirea spre vest, acoperirea cu stuc pictat a tavanului ornat cu baghete de lemn (ulterior stucul a fost eliminat, iar plafonului original din lemn a fost restaurat în anii 2000-2010), eliminarea minaretului zidit, înlocuirea treptată a zidăriei din cărămidă nearsă (chirpic), lemn și stuf cu cărămidă arsă, construirea unei clopotnițe alături. Tavanul plat, lipsa cupolelor și a turlor sunt câteva mărturii ale trecutului islamic al acestui edificiu.

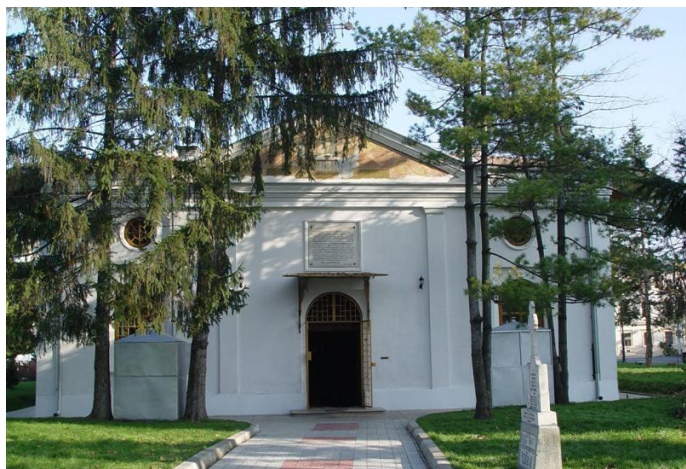

Fig. 31 - Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil din Brăila, transformată din geamie, lipsită de turlă, monument de patrimoniu cultural, cod BR-II-m-A-02130

În lumea islamică mai apropiată geografic țării noastre putem exemplifica transformarea inversă, a unor edificii de cult creștin în edificii musulmane, prin binecunoscuta Hagia Sofia din Istanbul, construită în stil bizantin sub Împăratul Iustinian (527-565), reprezentând centrul religios al Imperiului Roman de Răsărit, și transformată în moschee în anul 1453 de Sultanul Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinoplei. De altfel, stilul bizantin a fost unul din cele ce au influențat stilul otoman în arhitectură. Cu o întrerupere între anii 1935 și 2020 când a devenit muzeu prin inițiativa lui Mustafa Kemal Atatürk, Hagia Sofia este și în ziua de azi funcțională. Din anul 1985 a fost inclusă pe lista monumentelor de patrimoniu mondial UNESCO.

Pentru preschimbarea în moschee, au fost acoperite mozaicurile, fără a fi deteriorate, cu un strat de tencuială, și au fost construite, în timp, patru minarete pe colțuri.

Fig. 32 - Hagia Sofia din Istanbul, fosta catedrală bizantină Sfânta Sofia, actual moschee, obiectiv turistic și monument de patrimoniu mondial UNESCO

Un alt exemplu este cel al catedralei gotice Sf. Sofia din Nicosia, Cipru, construită în perioada 1209-1326, devenită moschee în anul 1570 și primind denumirea de Moscheea Selimiye în anul 1954.

Fig. 33 - Minaret adăugat fostei catedrale gotice când a devenit moschee, în Nicosia, Cipru

Fig. 34- Amenajarea interiorului fostei catedrale a plecat de la stabilirea poziției mihrabului și a orientării spre Mecca

Caracteristici generale

Referitor la situația din România, în mod tradițional, edificiile de cult islamic sunt construcții individuale, în interiorul cărora ponderea cea mai mare o are sala de rugăciuni (**haram**), care se reflectă și în volumetria și aspectul clădirii. Ea trebuie să fie suficient de mare încât să primească toată populația musulmană masculină a comunității pe care o deservește.

Pe teren, ele sunt poziționate indiferent de aliniamentul stradal, dar obligatoriu cu peretele în care se află mihrabul orientat pe direcția **qibla** (spre Mecca). Această direcție este, în zona țării noastre, la un unghi între 137° și 150° față de nord (unghi azimut), respectiv între 147° și 150° pentru Dobrogea și 144° pentru București.

Fig. 35 - Poziția Moscheii din Eforie Sud pe teren, indiferent de direcțiile străzilor adiacente, doar construcțiile anexe fiind aliniat la acestea

Fig. 36 - În satele din sudul Dobrogei (în cazul de față, devenit orașul Techirghiol), uneori trama stradală a preluat, cu timpul, direcția de orientare a geamiilor

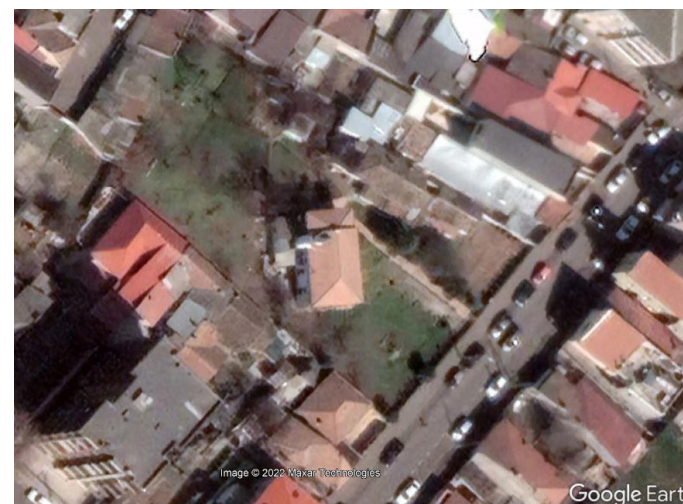

Fig. 37- Disponând de un teren cu suprafața mai mare, Geamia Anadolchioi din Constanța este retrasă de la aliniamentul stradal față de care se află la un unghi de cca. 45°, spațiul rămas fiind amenajat ca grădina de față

Intrarea în haram (sala de rugăciuni) se face, de regulă prin vestibul, de pe peretele opus mihrabului, astfel încât vizitatorul să fie permanent cu fața înspre Mecca. În cazul unora din moscheile mai mari, accesul se face direct din portic, fără a fi necesar și un vestibul, iar în cazul unor geamii mai mici, în sate în care planurile de sistematizare a străzilor au mutat aliniamentul și au micșorat terenurile aferente, vestibulul inexistent inițial a fost construit ulterior pe o laterală, prin urmare și intrarea în haram este tot pe laterală.

Perții încăperii sunt zidiți din cărămidă nersă, cărămidă arsă, din piatră sau mixt, și au multe ferestre. Ca o excepție, geamia Mestan Aga din Măcin (jud. Tulcea) este construită din lemn și paieantă, doar minaretul și fundațiile fiind zidite din piatră.

Fig. 38 - Geamia din Albești, jud. Constanța, realizată din zidărie de piatră (1859), la ora actuală nefuncțională

Fig. 39- Detalii constructive vizibile la geamia din Albești, jud. Constanța, părăsită

Fig. 40 - Moscheea Mestan Aga din Măcin, jud. Tulcea, cod LMI TL-II-m-A-06009, construită din lemn (1860)

Tavanul este orizontal, din lemn, și uneori decorat. Dacă este prezent, decorul este geometric are centrul accentuat printr-un element denumit **göbek**. Minaretul este, de obicei, cilindric, cu scară interioară și cu un balcon circular, puțin mai înalt decât acoperișul geamiei. Pentru învelitoare se folosește materialul specific zonei: olană sau țigla.

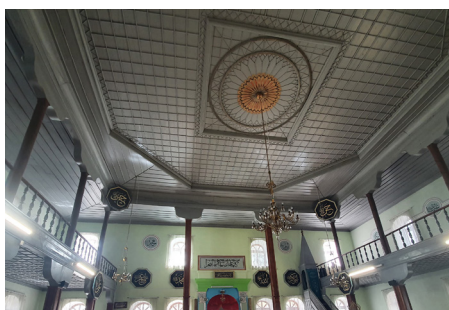

Fig. 41 - Plafon orizontal, din lemn, decorat geometric cu göbek (buric) central, având elementele decorative și la plafoanele de sub balcon, la Geamia Abdul Medgid din Medgidia, cod CT-II-m-A-02904 (1857-1865)

Fig. 42 - Tavan orizontal, decorat, cu göbek, și paravan la balconul destinat femeilor, la moscheea Esmahan Sultan din Mangalia

Când este prevăzut balconul interior, destinat femeilor, acesta are acces printr-o scară ce pornește din vestibul sau din sala principală (**haram**). Este construit din lemn, iar dacă deschiderea dintre pereții laterali este mai mare, este sprijinit de stâlpi, tot din lemn, sau din zidărie. Acest balcon poate fi dispus pe o latură (cea opusă mihrabului), sau și pe cele două laterale, pe toată lungimea sau doar parțial.

La intrare, vestibulul - sau, în lipsa acestuia, zona haramului din apropierea intrării - are spațiu suficient pentru descălțare și depozitarea încălțămintei.

Fig. 43 - În Geamia Ali-Gazi Paşa din Babadag se intră direct din portic în sala de rugăciuni, scara către balconul sprijinit pe stâlpi din lemn se află tot aici, în zona intrării, iar plafonul este bogat ornat cu elemente tot din lemn, creând un motiv geometric radial (în acest caz, balconul se desfășoară pe toată lungimea celor trei laturi)

Spațiul destinat abluțiunii, adică spălării rituale ce precedă intrarea în moschee și rugăciunea, este în exterior, în curtea din față, într-o zonă acoperită (portic) ori descoperită, sau în interior, în zona vestibulului.

Fig. 44 - Vestibulul geamiei din Tschirgiol, jud. Constanța

Condiționări / particularități

Geamiile mai mici, cu înălțime redusă, nu au balcon interior dedicat femeilor, ci doar niște platforme în spate, pe lateralele intrării, cu o treaptă mai sus decât pardoseala sălii principale, ori nu au niciun element separator. În aceste cazuri, și mimerul are mai puține trepte.

Fig. 45 - Lipsa balconului și accesul în haram de pe o laterală constituie un caz aparte, la geamia din Tuzla (1870), jud. Constanța (aici se mai observă și plafonul orizontal, cu lambriu de lemn, fără ornamente)

Mediul urban / mediul rural

În mediul rural, dar și în cazurile din mediul urban în care terenul alocat este mai generos (de exemplu, într-un sat devenit oraș, ori devenit cartier adăugat unui oraș), geamiile sunt situate în spații deschise, înconjurată de peluze sau grădini amenajate, uneori cu morminte mai vechi. Parcela este împrejmuită, nefiind accesibilă publicului larg, cum este cazul altor confesiuni. Diversele spații anexe necesare în ultimii ani (sală de spălare mortuară, sală de mese, locuințe pentru nevoiași ș.a.) au fost construite, în general, în sistem pavilionar, în corpuri separate de clădire.

În mediul urban, terenul avut la dispoziție este mai mic raportat la suprafața construită a geamiei, care este și mai mare decât la sat. Curtea este mai mică și mai atent amenajată. Moscheea, cu incinta ei, devine publică după un program de vizitare, dacă este obiectiv turistic.

Fig. 46 - Grădina Geamiei Ali-Gazi Pașa din Babadag, publică, ce include și mausoleul întemeietorului ei, pașa (general) otoman, guvernatorul sangeacului și comandant în războaiele ruso-turce

Fig. 47 - Parcul arheologic ce înconjoară Geamia Esmahan Sultan din Mangalia expune pietre de mormânt cu turbane răsucite din piatră, dar și sarcofage și coloane romane

„Proiecte-tip”

Numărul relativ mic de geamii tradiționale construite în România, localizarea lor, originea diversă a întemeietorilor lor, precum și momentele istorice diferite în care au fost construite au dus la o varietate de imagini și forme care nu se pot clasa ca „proiect-tip”. Singurele asemănări sunt cele funcționale și cele de compoziție volumetrică, ambele descrise anterior.

Fig. 48 - Geamia din Nisipari (1858), cu pridvor de lemn și minaret metalic

Fig. 49 - Geamia Giama din Amzacea, monument istoric, cod CT-II-m-B-02864 (1850-1858)

Fig. 50 - Geamia din Techirghiol, cu minaret din piatră și sală înaltă (1936)

Fig. 51 - Geamia din Cotu Văii, com. Albești, jud. Constanța, asemănătoare locuințelor rurale, din chirpici, cu minaret de piatră (1880)

Fig. 52 - Geamia din Palazu Mare (1858), de mărimea unei case, recent renovată

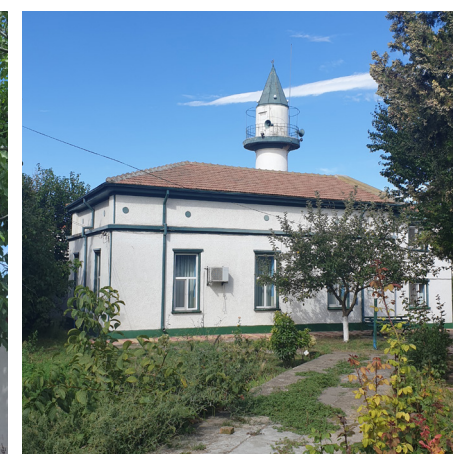

Fig. 53 - Geamia Anadolchioi din Constanța, monument istoric, cod CT-II-m-B-02810 (1870)

Dintre geamiile noi, construite în Dobrogea după 1990, se poate constata existența unui proiect-tip ca structură funcțională și volumetrie, cu câteva mici diferențe la forma ferestrelor și finisaje. Fiind vorba de localități înfloritoare, de genul comunelor mai dezvoltate recent sau al satelor devenite mici orașe, proiectul tip prevede o sală de rugăciuni înaltă, cu balcon interior, vestibul și ferestre înalte, tavan plat și acoperiș în patru ape, cu streșini orizontale pe contur. Cât privește minaretul, înălțimea, forma și culoarea acestuia diferă în funcție de dorința comunității.

Fig. 54 - Geamia din Valu lui Traian (2002), jud. Constanța, de pe strada Crimeea

Fig. 55 - Geamia din Castelu, jud. Constanța (2013)

Fig. 56 - Geamia din Cumpăna, jud. Constanța

Fig. 57 - Geamia nouă din Comuna 23 August, jud. Constanța (2010)

Fig. 58 - Geamia din orașul Ovidiu, jud. Constanța (2006)

Fig. 59 - Geamia din orașul Năvodari, jud. Constanța (2006)

Chiar și la interior aflăm, la geamiile noi și la unele din cele mai vechi care au fost renovate, o asemănare în decorul sau mobilierul folosite în zona mihrabului și mîmberului, proveniența materialelor nefiind, din păcate, locală, ci de import.

Fig. 60 - Interiorul geamiei din Năvodari, jud. Constanța

Fig. 61 - Interiorul geamiei Kumluk din Piața Chiliei, Municipiul Constanța

Și minaretele au avut parte de „proiect-tip”, în perioada de după 1990 unele din geamiile existente primind minarete noi, de import, care le-au înlocuit pe cele vechi ori s-au alăturat acestora.

Fig. 62-67 - Minaretele noi, tipizate, de import, la geamiile din Valu lui Traian (str. Luncii), Castelu, Lumina, Eforie Sud, Moșneni și Tuzla, jud. Constanța

Contextul actual

Evoluții în programul de bază al edificiului de cult

Din punct de vedere al programului arhitectural, geamiile tradiționale ale comunităților locale nu s-au modificat semnificativ. În cele mai multe cazuri, au fost adăugate diverse încăperi, precum: sală de mese, sală de spălături mortuare, birou, grup sanitar, sala pentru abluțiune, cu acces din vestibul sau cu accesuri separate, direct din exterior. Aceste funcțiuni au fost adăugate prin compartimentarea vestibulului sau închiderea pridvorului existent, prin extinderea clădirii, ori prin adăugarea de corpuri separate de construcție.

Fig. 69 - Extindere cu un corp de legătură cu minaretul și corpuri construite separat, la geamia din Agigea, jud. Constanța

Fig. 68 - Extinderi succesive ale geamiei originale cu diverse spații adăugate, realizate în spiritul tradițional, prin prelungirea pantelor acoperișului, la Dulcești, jud. Constanța

Fig. 70 - Închiderea cu sticlă a pridvorului existent, cu păstrarea arcașelor, la Eforie Sud, jud. Constanța

În unele cazuri, minaretul, în mod paradoxal, a devenit mai înalt (a fost înlocuit cel vechi sau a fost construit unul nou, alături), dar doar cu rol de semnal sau de simbol, deoarece chemările la rugăciune nu se mai fac decât, cel mult, în luna postului Ramadanului, din cauza faptului că împrejurul geamiei nu mai locuiesc doar musulmani, ci o populație multiconfesională. Această creștere a înălțimii minaretelor a determinat o schimbare a proporțiilor lor, iar stilul în care au fost construite îl copiază pe cel al minaretelor din Turcia, majoritatea fiind construite

cu sprijinul și fondurile primite de la statul turc, prin diverse fundații, dar și de comunitățile locale, persoane particulare, primării, prin fonduri proprii sau guvernamentale.

Fig. 71 - Geamia veche, cu minaret scund, metalic, din fostul sat Valea Seacă, comuna Valu lui Traian, jud. Constanța, lângă care a fost construită geamia nouă, cu minaret mult prea înalt

Majoritatea lăcașurilor construite după 1989 pentru comunitățile tradiționale respectă linia consacrată descrisă anterior. Cazuri aparte sunt: geamia din Lazu, comuna Agigea, județul Constanța, și Geamia Kumluk din Piața Chilie, Constanța, care au o arhitectură hibridă: o căutare a imaginii otomane folosind tehnologii moderne, adaptate la posibilitățile locale (materiale de construcție, mână de lucru, fonduri disponibile). Astfel, la cea din Lazu, cupola centrală și cele patru semicupole ce o înconjoară se ridică pe o structură de stâlpi și grinzi din beton armat deasupra unui acoperiș de tipul terasei necirculabile, ferestrele mari sunt arcuite, dar încadrarea în planul fațadei se depărtează de la proporțiile armonioase specifice, iar decorațiunile exterioare lipsesc cu desăvârșire. La rândul său, minaretul este în mod disproporționat ieșit din scara micii localități care este satul Lazu.

Fig. 72 - Noua geamie din Lazu, jud. Constanța

La interior, în schimb, în cazul amândurora, decorul din faianță pictată, covorul și inscripțiile caligrafiate, mobilierul din lemn sculptat amintesc de farmecul artei orientale, iar funcțional sunt prevăzute câteva încăperi necesare comunității (sală pentru abluțiuni, birou și sală de mese), sala de spălături mortuare fiind într-un corp separat.

Fig. 73 - Interiorul geamiei din Lazu, jud. Constanța, decorat cu faianță pictată la mihrab, mimber și kûrsû

Fig. 75 - Kûrsû din lemn sculptat la Geamia Kumluk din Constanța

Fig. 74 - Interiorul Geamiei Kumluk din Constanța, cu mihrabul placat cu faianță pictată și mimber din lemn, decorat specific

Majoritatea noilor moschei sau case de rugăciuni sunt construite de comunitățile de imigranți musulmani în mare parte în orașe, în țesuturi urbane, dense, în clădiri multietajate cu funcțiuni complexe, mixte. Cu toate acestea, îndeplinesc aceleași reguli generale referitoare la orientarea mihrabului, prezența mimberului, asigurarea unui spațiu separat pentru femei la balcon, a unuia pentru abluțiune și a celui pentru încălțăminte.

Ceea ce se poate constata este că acestea nu mai au individualitatea unei clădiri-simbol, reprezentative pentru o comunitate, amplasată într-un punct care a fost sau este de interes la nivel local, așa cum au lăcașurile de cult islamic tradiționale din România, ci majoritatea sunt inserate în țesuturi urbane dense, cu amplasare, imagine și volumetrie asemănătoare construcțiilor din vecinătate. Acest aspect este determinat în principal de tipul actual de comunitate religioasă, care nu mai este compactă ca așezare în spațiu, ci disipată, amestecată cu comunități de diverse alte confesiuni.

IV

Derularea optimă a unui proiect / program

Principii de bună practică

În cazul unei intervenții (restaurare, consolidare, extindere, modificare) pe construcții-monument de patrimoniu național, se vor solicita serviciile unor specialiști atestați de Ministerul Culturii, care vor face studiile și expertizele necesare, istorice și tehnice, și vor întocmi proiectele de execuție, în urma obținerii tuturor avizelor și autorizațiilor conform legii.

În celelalte cazuri, pentru producerea unei imagini cu impact adecvat în societate a unui edificiu de cult nou ori al unuia existent asupra căruia se intervine prin renovare, reamenajare, extindere, compartimentare, înălțare etc., punem la dispoziție câteva principii de care să țină cont beneficiarii și proiectanții:

- respectul pentru moștenirea culturală a comunității;
- respectul pentru moștenirea culturală a contextului în care se inserează construcțiile;
- reabilitarea clădirilor existente;
- valorificarea amplasamentului, astfel încât să răspundă cerințelor comunității religioase, iar obiectivul construit să se integreze în contextul construit/natural din care face parte;
- respectarea legislației naționale și asigurarea calității lucrărilor de execuție;
- minimizarea impactului asupra mediului;
- alcătuirea temei de proiectare consultând comunitatea, prin crearea unor sondaje de opinie în rândul comunităților din vecinătate și conducerea unor discuții intra- și intercomunitare pentru stabilirea unor necesități, direcții, condiții, armonizări;
- dozarea corectă a puterii simbolului încadrat în viața comunității, corespunzătoare mărimii acesteia și reprezentativității.

Pașii necesari realizării obiectivului

Procesul de edificare a clădirilor parcurge următoarele etape:

- obținerea certificatului de urbanism pe baza unor documente de deținere a terenului;
- obținerea avizelor menționate prin certificatul de urbanism, pe baza certificatului de urbanism, a actelor de deținere a terenului și a unor documentații tehnice specifice;
- elaborarea documentației tehnice de obținere a autorizației de construire și obținerea acesteia; documentația tehnică cuprinde extrase din proiectele tehnice de arhitectură, rezistență și instalații;

- elaborarea proiectelor tehnice pe specialități, pe baza unor expertize tehnice în cazul intervențiilor pe construcțiile existente, și verificarea proiectelor de verificatori tehnici atestați;
- executarea lucrărilor de construire cu toate procesele de urmărire și control al calității corespunzătoare;
- recepția finală a lucrărilor de construire.

Împărțirea responsabilităților / rolurilor

• arhitect

Acesta are rolul de a corela și echilibra oportunitățile cu resursele și nevoile beneficiarilor. Reușita demersului său este direct proporțională cu adaptarea proiectului la cele enumerate mai sus. Proiectul său nu trebuie rupt din contextul mediului construit, în care confuzia dintre valoare și non-valoare este destul de frecventă. În acest sens, arhitectul are și rolul de a-și informa beneficiarul, pentru a asigura premise realiste inițierii unor proiecte/demersuri ce au ca finalitate sporirea calității vieții comunității, inclusiv prin atributele mediului natural sau fondului construit, la care participă în mod direct. Practic, rolul arhitectului constă în:

1. documentarea prealabilă asupra programului și legislației;
2. participarea la alegerea amplasamentului obiectivelor;
3. analiza contextului natural, stilistic, tehnic și urbanistic;
4. grija pentru respectarea principiilor de bună practică;
5. ilustrarea de temă;
6. coordonarea unei echipe pluridisciplinare de proiectare;
7. planificarea investiției și estimarea costurilor;
8. participarea la toate etapele de proiectare, autorizare și execuție;
9. recomandarea recepției la terminarea lucrărilor executate.

- **muftiu (imam) / colegiul sinodal (Sura Islam) / comitetul comunității / alte foruri decizionale**

1. participarea la alegerea amplasamentului și punerea la dispoziție a acestuia în vederea construirii sau intervenției pe obiectivele existente;
2. informarea asupra necesităților comunității raportat la numărul de membri și structura pe vârste și preocupări ale acesteia;
3. participarea la întocmirea temei de proiectare;
4. asigurarea bunului mers al obținerii a avizelor și studiilor necesare prin contractarea specialiștilor și efectuarea plăților;
5. asigurarea prezenței pe șantier a unui diriginte de șantier autorizat.

- **constructor / diferiți contractori**

1. asigurarea respectării proiectului autorizat;
2. asigurarea respectării legislației specifice;
3. asigurarea calității execuției și a termenului stabilit prin contract;
4. asigurarea prezenței pe șantier a responsabilului tehnic cu execuția.

- **comunitate**

1. furnizarea de resurse și sprijin pentru proiect; sponsorizare (finanțare) și mecenat;
2. utilizarea cu responsabilitate a obiectivelor realizate;
3. facilitarea succesului proiectului.

Concursul de soluții de arhitectură

Acesta este recomandat ori de câte ori se dorește găsirea unei soluții arhitecturale de calitate, care aduce plusvaloare mediului construit în care se dezvoltă o comunitate. În cadrul concursului, un juriu profesionist discernе în mod eficient și transparent ce proiect concurent corespunde cerințelor temei de proiectare, atât din punct de vedere artistic, cât și constructiv, funcțional și financiar.

Concursul poate fi național sau internațional, iar Ordinul Arhitecților din România poate sprijini demersul de organizare. Pentru a explica procedura, a fost pus la dispoziția oricui, pe internet, „Ghidul de bune practici pentru organizarea concursurilor de soluții de arhitectură/urbanism”, care poate fi consultat la adresa https://oar.archi/wp-content/uploads/2018/06/ghid_de_bune_practici_pentru_organizarea_de_concursuri_de_solutii_28_06_pdf_1530259990.pdf.

Concursuri de arhitectură pentru moschei și centre culturale islamice se organizează din ce în ce mai multe, în toată lumea, de cele mai multe ori având participare internațională. Unele dintre cele mai recente sunt pentru: Moscheea Retal din Dammam, Arabia Saudită, Moscheea din Kazan, Tatarstan, Federația Rusă, refacerea Moscheii Al-Nouri din Mosul, Irak, Moscheea din Portul Creek din Dubai, Emiratele Arabe Unite, Moschee lângă Preston, Lancashire, Marea Britanie, Moscheea centrală din Pristina, Serbia, Moscheea din Insula Dilmunia, Galali, Bahrain și multe altele.

Un exemplu de moschee construită după un proiect câștigător al unei astfel de competiții este Moscheea Centrală din Londra, finalizată în anul 1977 după un concurs internațional organizat în anul 1969, având concurenți atât musulmani, cât și non-musulmani.

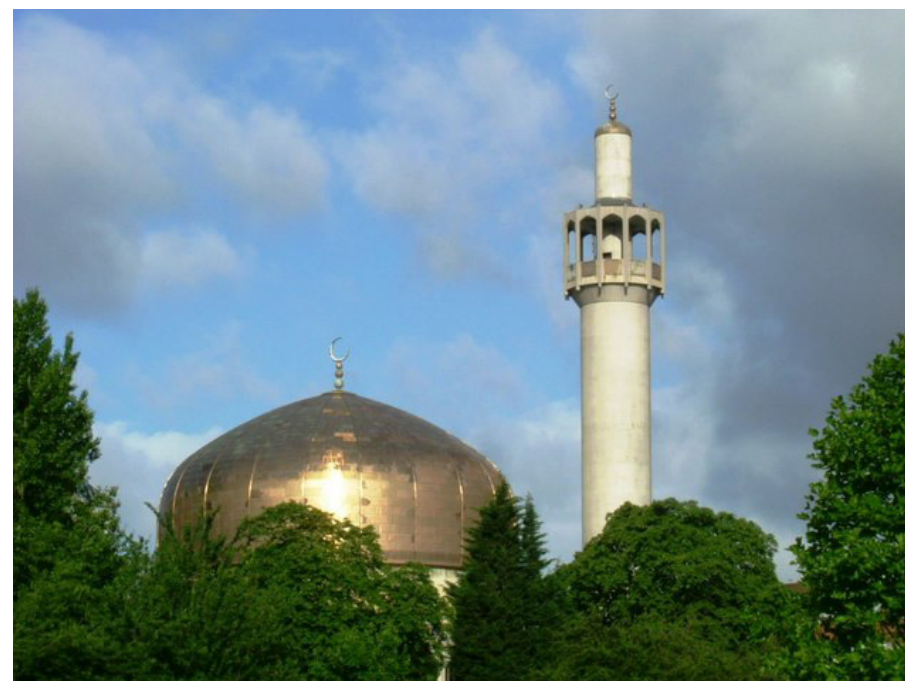
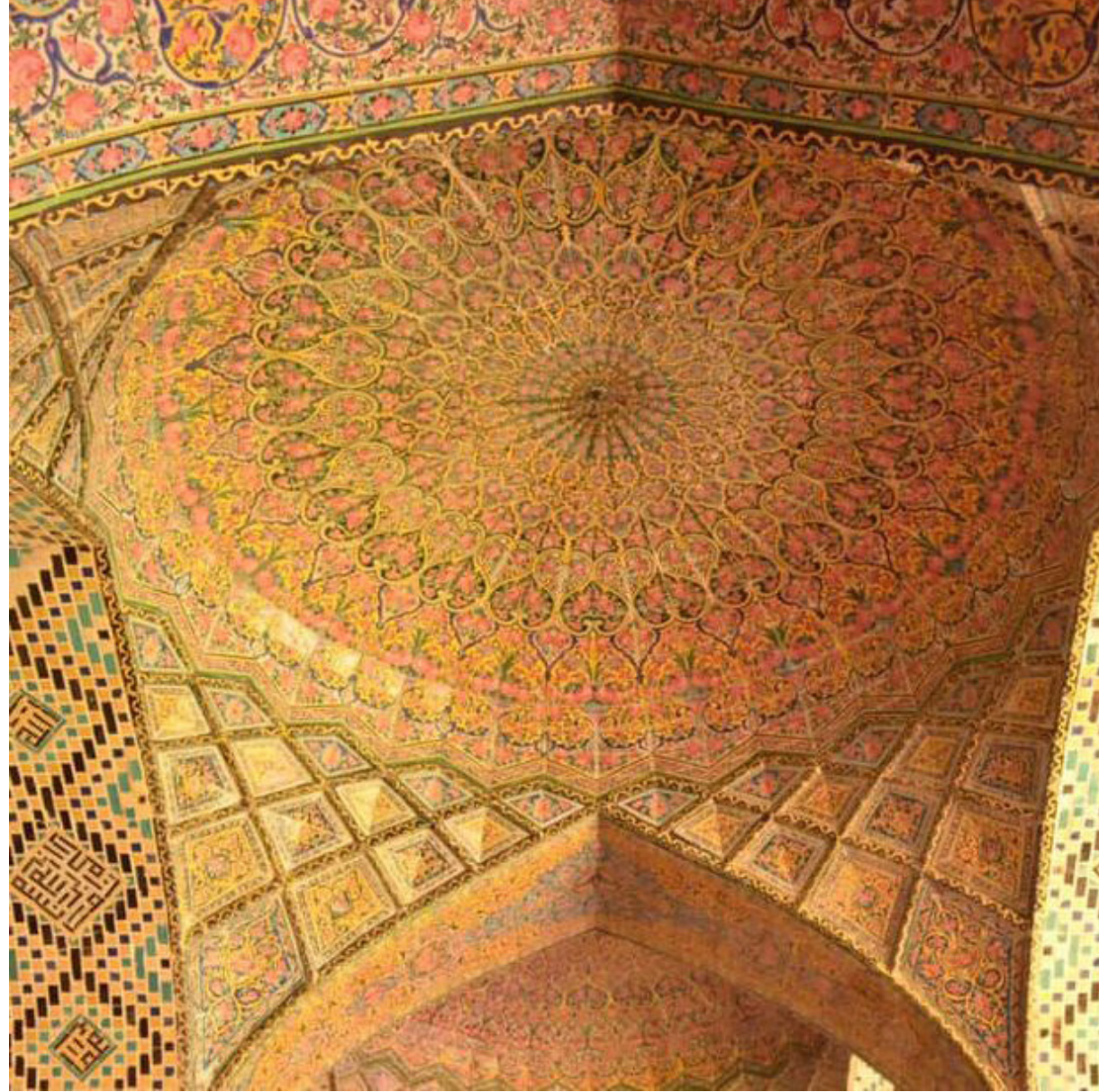

Fig. 76 - Moscheea Centrală din Londra, Marea Britanie (1977)

Elemente de urbanism, legislație și aspecte tehnice

Elemente de urbanism

Certificatul de urbanism este, așa cum precizează Legea 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, actul de informare cu caracter obligatoriu, prin care autoritatea administrației publice face cunoscute regimul juridic, economic și tehnic al imobilului și condițiile în care se pot realiza investiții. Printre altele, se comunică astfel investitorului funcțiunile admise în zona studiată, modul de amplasare a construcțiilor în interiorul parcelei, regimul de înălțime, coeficienții urbanistici (P.O.T. și C.U.T.), elemente legate de accesibilitate, cerințe legate de aspectul clădirilor, împrejuriri și spații verzi, precum și avizele/acordurile/studiile necesare.

În certificatul de urbanism se menționează scopul eliberării, cum ar fi:

- construirea de obiective noi;
- intervenții asupra obiectivelor existente;
- extindere sau supraetajare a unor obiective existente;
- amenajări exterioare și împrejuriri;
- elaborarea de documentații de urbanism de tip P.U.D. sau P.U.Z., premergătoare demarării investițiilor.

Alte lucrări care pot fi necesare sunt:

- branșamente la utilitățile publice;
- desființări parțiale sau totale de obiective (demolări).

P.U.G. (Plan Urbanistic General)

Dreptul de construire se acordă cu respectarea documentațiilor de urbanism aprobate și aflate în vigoare la momentul respectiv.

În baza prevederilor Planului Urbanistic General, autorizațiile de construire se emit direct pentru zonele pentru care există reglementări privind regimul juridic, economic și tehnic al imobilelor, cuprinse în Regulamentul Local de Urbanism (R.L.U.) aferent acestuia.

În cazul în care prevederile menționate nu corespund solicitării investitorilor / comunității sau condițiile specifice ale amplasamentului o impun, acestea se pot modifica printr-o documentație de urbanism de tip Plan Urbanistic Zonal (P.U.Z.).

P.U.Z. (Plan Urbanistic Zonal)

Acesta este necesar în situația în care parcela pe care se dorește să se construiască este reglementată cu altă funcțiune.

Astfel, prin P.U.Z. se stabilesc reglementări noi cu privire la: regimul de construire, funcțiunea zonei, înălțimea maximă admisă, coeficientul de utilizare a terenului (C.U.T.), procentul de ocupare a terenului (P.O.T.), retragerea clădirilor față de aliniament și distanțele față de limitele laterale și posterioare ale parcelei.

P.U.Z. se elaborează de specialiști atestați în acest scop, pe baza unui *aviz de oportunitate* care stabilește:

• teritoriul care urmează să fie reglementat prin P.U.Z.

Acesta trebuie să cuprindă parcela de interes și zona învecinată, aflată în relație funcțională, de covizibilitate sau de importanță similară. Zona studiată mai poate fi stabilită prin prevederile P.U.G. (în cazul zonelor centrale, spre exemplu). Dacă obiectivul este monument istoric de clasă A sau B, se recomandă ca zona studiată să cuprindă întreaga zonă de protecție a monumentului.

• categoriile funcționale ale dezvoltării și eventualele servituți

În acest caz, funcțiunea principală este cea legată de cult – geamia sau moscheea – la care se adaugă funcțiunile complementare și cele secundare; funcțiunile complementare, opționale, în funcție de necesitățile comunității, pot fi:

- spațiul interior sau exterior pentru abluțiuni;
- spații de cursuri și dezbateri pe teme specifice;
- sală de mese;
- spații de spălare și depunere provizorie a corpurilor decedaților ș.a.

Funcțiunile secundare necesare bunei funcționări a obiectivului principal sunt:

- grădina sau curtea amenajată exterioară;
- grupuri sanitare;
- parcaje acoperite sau descoperite;
- spații administrative și tehnice;
- locuință de serviciu ș.a.

- **indicatorii urbanistici obligatorii - limitele minime și maxime;**

Indicatorii urbanistici sunt instrumente specifice proiectării urbanistice, pentru controlul folosirii raționale și coerente a terenurilor.

Așa cum sunt definiți în Legea 350/2001 și a standardele din construcții, sunt necesari:

- coeficientul de utilizare a terenului (C.U.T.), reprezentând raportul dintre suprafața desfășurată a construcțiilor și suprafața parcelei;
- procentul de ocupare a terenului (P.O.T.), reprezentând raportul dintre suprafața construită sau amprenta la sol a construcțiilor și suprafața parcelei, exprimat în procente.

Se recomandă menținerea indicatorilor urbanistici specifici zonei de inserție a obiectivelor noi, cu asigurarea unor curți amenajate pentru a facilita întâlnirile comunității în jurul geamiei.

- **dotările de interes public necesare, asigurarea accesurilor, parcajelor, utilităților**

Pentru obiectivele legate de culte se va asigura accesul facil al comunității care va beneficia de edificiul de cult, după caz: pe trasee pietonale sau piste de bicicliști în cazul obiectivelor care deserveșc un cartier sau un sat și în apropierea unor stații de transport în comun pentru obiective de importanță mai mare (moschei) sau care deserveșc mai multe sate sau cartiere.

Numărul de locuri de parcare necesar se va corela cu importanța obiectivului în cadrul comunității, cu numărul mediu de utilizatori și cu destinația clădirilor de pe amplasament. De exemplu:

- acolo unde sunt clădiri destinate întrunirilor sau săli de curs, se vor asigura locuri de parcare în incintă sau în apropiere;
- acolo unde obiectivul deservește un sat, nu este nevoie de locuri de parcare.

Având în vedere importanța abluțiunilor rituale în religia musulmană, asigurarea alimentării cu apă curată este obligatorie. Alimentarea cu energie electrică este o cerință firească de secol XXI, care trebuie asigurată.

- **capacitățile de transport admise**

Acestea se vor asigura corespunzător importanței obiectivului, local sau zonal, și numărului credincioșilor, stabilit prin tema de proiectare, împreună cu reprezentanții comunității. Prin P.U.Z. se vor crea condiții de amplasare a eventualelor parcaje sau stații de transport în comun, suplimentar față de cele existente.

Elemente de legislație

Legea nr. 10/1995 privind calitatea în construcții, modificată și actualizată, stabilește performanțele de calitate pe care trebuie să le îndeplinească clădirile, începând de la etapa de proiectare, la execuție, în exploatare, în cazul intervențiilor pe care le suferă, și până la desființarea lor. Aceste performanțe sunt împărțite în „cerințe fundamentale de calitate” și le vom detalia în continuare (alte acte normative aplicabile sunt prezentate la capitolul VIII - Legislație).

Cerința A – Rezistență mecanică și stabilitate

Rezistența mecanică este conceptul tehnic structural care definește necesitatea ca o clădire să fie dimensionată și proiectată structural astfel încât să poată face față, fără deformări mai mari decât cele maxim admise prin normativ, fără tasări evidente ale solului, la toate încărcările gravitaționale la care ar urma să fie supusă clădirea (greutate proprie, încărcări de zăpadă funcție de localizarea geografică și contextul construit, încărcări de exploatare etc.).

Stabilitatea extinde aria exigențelor de natură structurală la încărcări dinamice, cu acționare pe altă direcție decât cea intuitivă, verticală. Forțele cauzate de acțiunea seismică, de vânturi, valuri sau curgeri de apă sunt cele mai predilecte exemple de acțiuni dinamice care sunt integrate în calculul de stabilitate structurală necesar clădirilor de orice tip.

Variația tuturor acestor factori statici și dinamici în funcție de localizarea geografică a amplasamentului, de condițiile geotehnice, de capacitate vizată a clădirii și de soluții tehnice și materiale disponibile, vor face ca soluțiile structurale să fie particulare fiecărui proiect în parte, girate prin calculul și proiectul structural asumate de inginerul structurist și verificate de verificatorul tehnic atestat.

În situația specifică a lăcașurilor de cult, având în vedere diferențele de mărime ale clădirilor și de amplasament, se observă soluții structurale semnificativ diferite în zonele cu activitate seismică însemnată, comparativ cu cele din zonele cu activitate seismică substanțial redusă.

Cerința B – Siguranță și accesibilitate în exploatare

Siguranța în exploatare vizează conformarea clădirilor și a spațiilor amenajate adiacente de o manieră care să garanteze accesul, parcurgerea și utilizarea sigură a acestora. Spectrul acestei exigențe de proiectare acoperă rezolvări de ordin geometric (ca de exemplu, pante, rampe, căi de acces, înălțimi parapetei protecție, configurații de trepte scări, goluri de trecere etc.), proprietăți fizice necesare ale materialelor de construire (aderență pardoseli, prevenirea apariției corpurilor tăioase prin spargerea vitrajelor etc.) și specificații privind conformarea unor protecții față de riscurile generate de unele instalații. Scopul acestor prevederi este asigurarea siguranței circulației pietonale și cu mijloace de transport mecanizate, a siguranței

cu privire la riscurile provenite din instalații, siguranței în timpul lucrărilor de întreținere și a siguranței la intruziuni și efracții.

Cerința C – Securitate la incendiu

Siguranța la incendiu este unul dintre criteriile de proiectare cele mai riguroase și importante, în special când discutăm despre spații care adună împreună un număr mai mare de utilizatori.

În faza de proiectare premergătoare autorizării lucrărilor de construire, avizul Inspectoratului Județean pentru Situații de Urgență (ISU) pentru proiectul în cauză necesită prezentarea configurării și încadrării viitoarei clădiri în conformitate cu cerințele normativelor, iar ulterior execuției și recepției lucrărilor de construire, același inspectorat va analiza implementarea soluțiilor avizate și va emite în cazul respectării acestora, autorizația de funcționare pentru spațiul / clădirea în cauză.

În cazul adaptării / conversiei funcționale a unor clădiri / spații cu funcțiuni anterioare diferite față de funcțiunea nou propusă (lăcaș de cult), lucrările vor trebui proiectate și configurate de asemenea în conformitate cu normativele, parcurgând pașii avizării ISU, autorizării lucrărilor de intervenție, recepției (primărie+ISC) și autorizării de funcționare (ISU).

În orice situație prevăzută în HG. 571/2016, lăcașele de cult trebuie să dovedească configurarea lor în conformitate cu normele legale de siguranță la incendiu prin obținerea autorizației de funcționare din partea ISU județean, după avizarea în prealabil de către aceeași instituție a soluțiilor proiectate.

<<Extras din H.G. 571/2016:

Anexa 1. Categoriile de construcții și amenajări care se supun avizării și autorizării privind securitatea la incendiu.

Clădiri

f) pentru lăcașuri de cult și spații de cazare aferente, accesibile publicului, cu aria desfășurată mai mare de 200 mp, cu excepția caselor parohiale, clădirilor destinate locuirii personalului monahal, clopotnițelor, lumânărilor și capelelor;

Anexa 2. Categoriile de construcții și amenajări care se supun autorizării privind securitatea la incendiu.

II. Construcții sau amenajări temporare în aer liber, pentru spectacole sau întruniri, cu capacitatea mai mare sau egală cu 200 de locuri pe scaune, ori având destinația comercială, cu aria desfășurată/suprafața mai mare sau egală cu 2.500 mp.>>

În creionarea unei vederi de ansamblu asupra lucrărilor necesare îndeplinirii acestei exigențe, câteva praguri dimensionale (de capacitate sau de suprafață construită) sau de configurare funcțională pot surprinde **niveluri de complexitate** diferite ale posibilelor soluții, implicând costuri aferente diferite:

- sală de întâlnire la nivel parter, mai mică de 200 locuri – nivel de bază;

- sală de întâlnire la niveluri superioare, mai mică de 150 locuri – nivel de bază;
- sală de întâlnire la nivel parter, mai mare de 200 locuri – sală aglomerată - nivel ridicat;
- sală de întâlnire la niveluri superioare, mai mare de 150 locuri – sală aglomerată – nivel ridicat;
- parcaj subteran integrat în clădirea lăcașului de cult cu sală aglomerată - nivel superior;
- (rar) integrarea lăcașului de cult cu sală aglomerată într-o clădire înaltă sau foarte înaltă – nivel superior.

Cerința D – Igienă, sănătate și mediu

Aspectele majore ale prezentei exigențe vizează proiectarea care să asigure igiena utilizatorilor prin spații de toaletă, dotate cu instalații de apă potabilă și menajeră necontaminată și canalizare, condiții de asigurare a aerului curat prin ventilare naturală sau mecanizată, tratare și, după caz, condiționare termică.

Tot la acest capitol este vizată calitatea materialelor de construire, finisare și mobilare, în sensul interzicerii utilizării pe suprafețe expuse a oricărui material care emit particule toxice (ca de exemplu: azbocimentul, unele mochete etc.) sau care emană mirosuri / substanțe toxice (formaldehide în cazul mobilierului sau placărilor din PAL etc.)

În egală măsură, exigența abordează modul de depozitare, tratare și evacuare a deșeurilor și resturilor menajere, astfel încât să fie prevenită poluarea mediului înconjurător.

Cerința E – Economie de energie și izolare termică

În mod esențial, noile norme de eficiență energetică sintetizate de transpunerea standardului european nZEB (nearly Zero Energy Buildings) vizează realizarea unor clădiri cu o performanță energetică foarte ridicată, la care consumul de energie este aproape egal cu zero sau este foarte scăzut și este acoperit, în proporție de minim 30%, cu energie din surse regenerabile, inclusiv energie din surse regenerabile produsă la fața locului sau în apropiere. Sunt exceptate de la acest standard clădirile listate ca monumente istorice.

În privința lăcașelor de cult noi sau în renovare generală, provocările apar în găsirea unei formule echilibrate din punct de vedere estetic în ceea ce privește termoizolarea anvelopantei, mai ales în cazurile lăcașelor de cult care mizează pe decorația fațadelor, precum și discreția implementării la nivelul anvelopantei a unor componente de instalații de captare a energiei din surse regenerabile (precum panouri solare sau fotovoltaice, turbine eoliene, unități exterioare ale pompelor de căldură sau, în general al oricărui agregate din sistemele de instalații).

Cerința F – Protecție împotriva zgomotului

Exigența de față comportă două aspecte, ambele cu aplicație directă în proiectarea și utilizarea spațiilor. Primul privește asigurarea unei diminuări a sunetului asociat activității înspre

vecinătăți până sub limita maximă legală, după caz - nu e aplicabil activităților religioase în România în cadrul spațiilor dedicate decât dacă amplasamentul face parte dintr-un teritoriu protejat instituit de către Autoritățile de Sănătate Publică.

Al doilea se referă la diminuarea zgomotului de impact și a zgomotului aerian între încăperile vecine din cadrul unei clădiri. Și în această privință nu sunt impuse valori normate în cadrul spațiilor de cult, însă în funcție de structura funcțională a spațiilor proiectate sunt indicate măsuri de diminuare a zgomotelor între funcțiuni cu potențial de zgomot semnificativ (precum săli de activități pentru copii sau toalete adiacente sălii principale).

Cerința G – Utilizare sustenabilă a resurselor naturale

Ca extensie a ariei de acoperire a exigenței anterioare, ultima exigență vizează asigurarea unor soluții constructive care să utilizeze resursele naturale într-un mod judicios, cu prioritizarea următorilor factori:

- identificarea soluțiilor constructive cu durabilitate ridicată și costuri de mentenanță reduse;
- proximitatea surselor materialelor de construire față de amplasament, pentru reducerea costurilor de transport (cariere, fabrici de materiale locale);
- integrarea instalațiilor pe bază de surse energetice regenerabile, în scopul diminuării emisiilor poluante în mediul înconjurător;
- utilizarea unor materiale preponderent reciclabile în faza de demolare / post-utilizare a clădirii, pentru diminuarea cantității de deșeuri nedegradabile.

Aspecte tehnice

Legea 10/1995 privind calitatea în construcții menționată anterior instituie un sistem al calității care trebuie să conducă la realizarea și exploatarea unor construcții în scopul protejării vieții oamenilor, a bunurilor acestora, a societății și mediului înconjurător. Acest sistem se aplică diferențiat, în funcție de importanța construcțiilor, după complexitate, destinație, mod de utilizare, grad de risc sub aspectul siguranței și după considerente economice. Categoria de importanță a clădirilor trebuie stabilită de proiectant.

Aplicarea cerințelor de calitate se face prin grija comună a proiectanților fiecărei specialități (arhitecți, ingineri cu specializări în rezistență și stabilitate, instalații sanitare, instalații termice, instalații electrice, instalații de climatizare etc.), a verificatorilor de proiect, a experților tehnici în cazul intervențiilor pe construcțiile existente, a executanților, investitorilor și a utilizatorilor, corespunzător etapei de existență a clădirilor. Responsabilitatea acestora este definită prin Legea menționată mai sus, cu completările și modificările ulterioare.

Pe toată perioada existenței clădirilor, utilizatorii și proprietarii (comunitatea prin reprezentanții ei) au obligația de a urmări periodic comportarea clădirii în timp, în același scop de protecție a vieții oamenilor, bunurilor și mediului.

VI

Tema de proiectare

Elemente generale

Tema de proiectare cuprinde două tipuri de informații, și anume referitoare la:

- caracteristicile amplasamentului,
- caracteristicile construcției propuse, necesitățile comunității.

Datele referitoare la amplasament

Acestea cuprind regimul juridic, economic și tehnic al terenului și/sau al construcției existente, documentația cadastrală, precum și la particularități ale amplasamentului propus pentru realizarea obiectivului de investiții, astfel:

- descrierea succintă a amplasamentului propus - se vor clarifica localizarea, suprafața terenului, dimensiuni în plan, prin prezentarea planului cadastral și a extrasului de carte funciară pentru informare;
- relația cu vecinătatea, accesuri existente sau posibile - după caz, precizări referitoare la relația cu clădirile existente pe teren și menținute, probleme legate de servituți existente și modul de respectare a acestora;
- particularități de relief - se vor elabora studiul topografic și studiul geotehnic pentru parcelă, se vor evidenția accidente de relief sau subterane (fose, construcții subterane, fundații dezafectate);
- echiparea tehnico-edilitară - se va verifica starea și capacitatea bransamentelor existente, după caz, respectiv posibilitatea asigurării utilităților prin rețelele existente în zonă, sau prin alte mijloace; se va evidenția prezența eventuală a unor rețele de utilități publice sau având alt proprietar, care vor trebui desființate, protejate, menținute sau relocalate;
- prezența unor surse de poluare în zonă - după caz, acestea pot determina o anumită configurație arhitecturală;
- condiționările determinate de construcții existente pe amplasament;
- reglementările urbanistice aplicabile parcelei, conform Regulamentului de urbanism aferent în vigoare;
- condiționările determinate, dacă e cazul, de existența unor monumente istorice/de arhitectură pe amplasament sau în imediata vecinătate, cu zonele lor protejate.

Datele referitoare la construcțiile propuse

Acestea se stabilesc împreună cu membrii comunității și vor avea în vedere aspecte legate de:

- destinație și funcțiuni, inclusiv relații necesare între acestea;
- caracteristici, parametri și date tehnice specifice, preconizate (mărimi, supfețe, capacități);
- nivelul de echipare, de finisare și de dotare, exigențe tehnice ale construcției în conformitate cu cerințele funcționale stabilite prin reglementări tehnice, de patrimoniu și de mediu în vigoare;
- număr estimat de utilizatori (în mod tradițional, numărul total al membrilor comunității căreia i se adresează);
- durata minimă de funcționare, apreciată corespunzător destinației/funcțiunilor propuse;
- nevoi/solicitări funcționale specifice;
- corelarea soluțiilor tehnice cu condiționările urbanistice, de protecție a mediului și a patrimoniului;
- stabilirea unor criterii clare în vederea soluționării nevoii beneficiarului.

Elemente de reper

Așa cum rezultă din capitolele anterioare, elementele definitorii pentru un edificiu de cult islamic în România sunt:

- o clădire vizibilă din spațiul public, cu acces facil, sala de rugăciuni luminoasă și suficient de mare pentru prezența tuturor membrilor comunității căreia îi este destinat, având un perete orientat către Mecca;
- minaretul care, adăugat clădirii geamiei, face silueta ansamblului inconfundabilă.

Elemente obligatorii ce țin de specificul cultului

- nișa mihrab pe peretele orientat spre Mecca;
- mîmber în apropierea mihrabului, situat în dreapta față de acesta;
- spațiu separat pentru femei, de regulă situat la un balcon interior;
- spațiu pentru abluțiunea premergătoare rugăciunii;
- spațiu pentru descălțare și depozitarea încălțămintei, de asemenea premergător intrării în sala de rugăciune.

Elemente facultative/opționale aflate în vocabularul arhitectural al cultului

Acestea sunt prezente la moscheile și geamiile tradiționale din România în mică măsură sau lipsesc cu desăvârșire, dar sunt specifice arhitecturii de cult islamic din lume și pot fi introduse la edificiile noi sau la intervențiile pe cele existente în așa manieră încât să creeze o imagine armonioasă, echilibrată, lipsită de ostentație. Întrucât nu au fost detaliate în capitolele anterioare, dedicate studiului arhitecturii cultului islamic din România, amintim aici:

- goluri, portice, portaluri cu arcade, de forme specifice arhitecturilor islamice, unice sau combinate, eventual armonizate cu arhitectura locală;

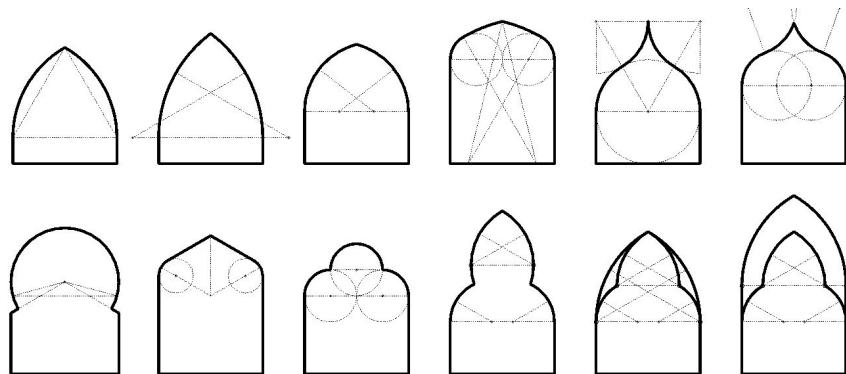

Fig. 77 - Câteva tipuri de arce folosite în arhitectura islamică, cu dimensiuni diverse, mai simple sau mai dificil de construit, în funcție de sistemul constructiv și materialele de construcție utilizate în diferite zone geografice

Fig. 78 - Una dintre ferestrele Moscheii Carol Hunchiar din București

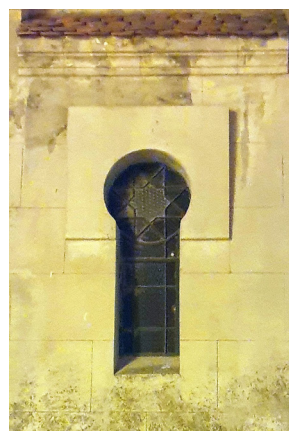

Fig. 79 - Fereastră a Moscheii Carol I din Constanța

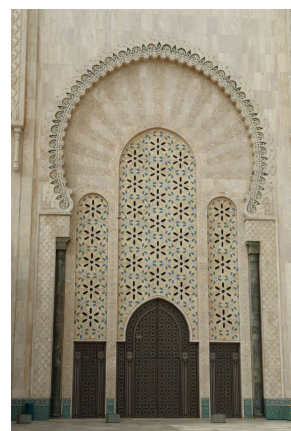

Fig. 80 - Arcade combinate la Moscheea Hassan al II-lea din Casablanca, Maroc

- cupole, cupolette, dacă mărimea edificiului justifică din punct de vedere structural, sau dacă apar sub formă stilizată, într-o versiune de exprimare arhitecturală contemporană;

Fig. 81 - Interior modern, luminos, al Moscheii din Ljubljana, Slovenia, în care găsim cupola albastră ce semnifică paradisul, dar transparentă, și o serie de cupolette

Fig. 82 - Exteriorul Moscheii din Ljubljana, Slovenia, unde nu se citește nicio cupolă, dar apare sugerat designul geometric regulat islamic, cu rol de umbrire a fațadei

Fig. 83 - Cupolă reinterpretată la moscheea Centrului Islamic din München, Germania, care are la parter sală de cursuri

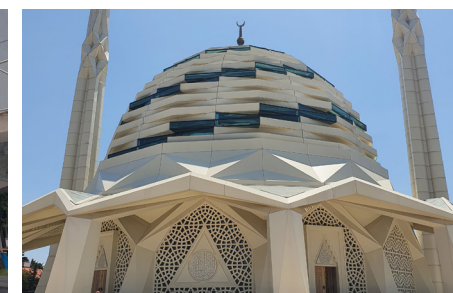

Fig. 84 - Cupolă modernă, cu spirală și calota din vârf transparente, la moscheea Facultății de Teologie a Universității Marmara din Istanbul, Turcia

Fig. 85 - Moschee cu cupolă principală și cupolette în zona intrării și a mausoleului lui Mevlana (Rumi), în Konya, Turcia

Fig. 86 - Diverse cupole și cupolette la Marea Moschee din Abu Dhabi (Moscheea Șeicului Zayed), Emiratele Arabe Unite

- elemente decorative specifice, chiar și stilizate, aplicate pe pereți, tavane și/sau pardoseli sub formă de placaje, mozaicuri, fresce, basoreliefuli, lemn sculptat, stucaturi, sau sub formă de trafoare pentru umbrirea golurilor, pornind de la grafica islamică, bazată pe designul geometric, cu valoarea sa simbolică;

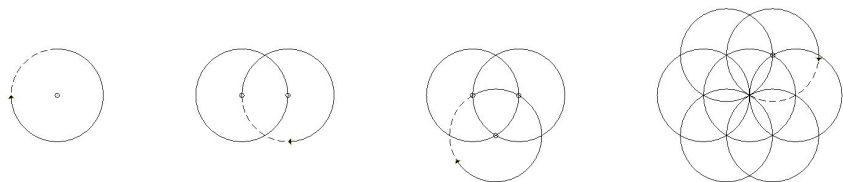

Fig. 87 - Pornind de la un prim cerc, simbol al Unității, al doilea se trasează cu centrul pe perimetrul primului, iar următoarele centrate pe intersecțiile celor dinainte, obținând șase cercuri ce îl înconjoară pe cel inițial, reprezentând cele șase zile ale Creației, menționate și de Coran

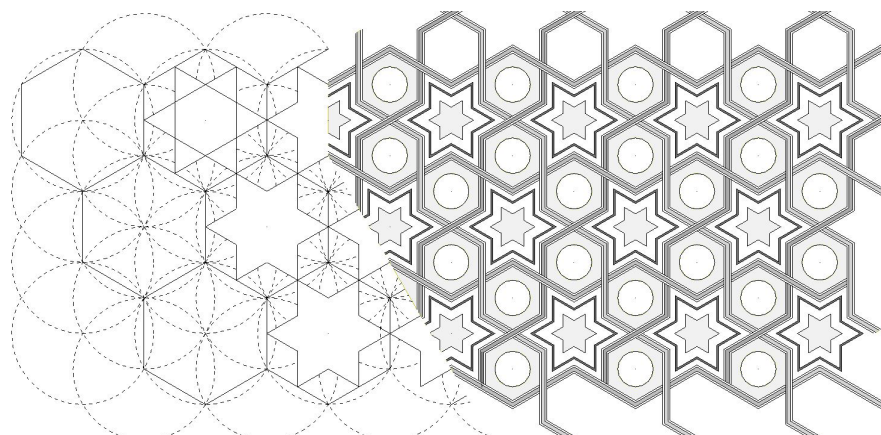

Fig. 88 - Desenul început mai sus se poate continua la nesfârșit, obținând un model repetitiv, în care se vor contura, după preferințe, hexagoane, stele, cercuri, arce, liniile de contur fiind aici reprezentate ca benzi care se întrepătrund, trecând unele peste altele; modelele devin mai complexe atunci când tiparul inițial se multiplică și rotește sau se micșorează la jumătate, rezultând din intersecții forme mai surprinzătoare prin simplitatea obținerii lor; acest design semnifică infinitul și centrul omniprezent; alt tipar poate înlocui rețeaua de bază hexagonală cu una ortogonală

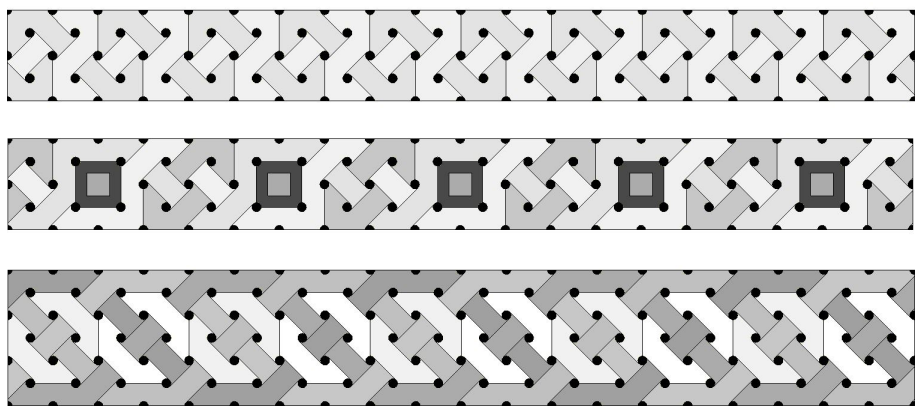

Fig. 89 - Modele de chenare împletite ce pot încadra zone de pardoseală, nișe, tablouri, pot delimita soculi sau marca cornișe

- decor obținut din caligrafia înscrisurilor arabe, reprezentând texte religioase, citate din Coran, aplicabil pe pereți, sub diverse forme - pictat, sculptat, modelat, brodat, turnat etc., de cele mai multe ori combinat cu celelalte tipuri de decor;

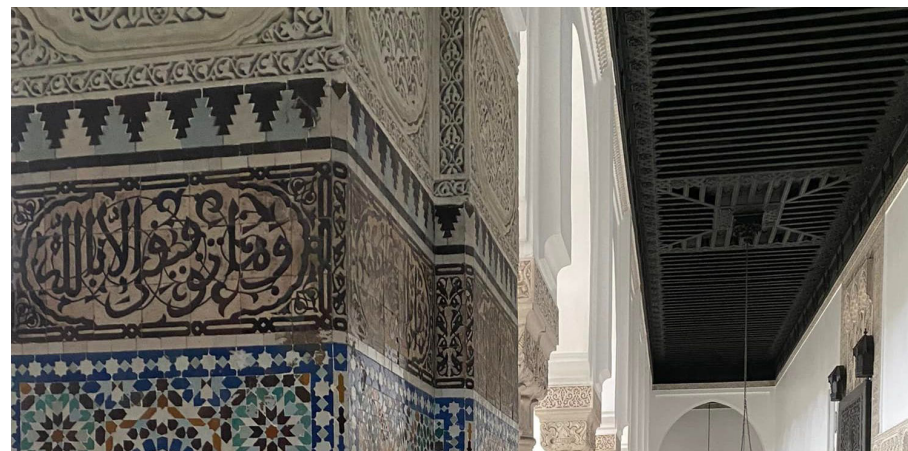

Fig. 90 - Friză creată, în acest caz, din plăci ceramice pictate (Marea Moschee din Paris, Franța)

Fig. 91 - Texte islamice caligrafiate și texte geometrice, ce se completează armonios cu decorul geometric și cel organic, la Marea Moschee din Kerman, Iran

Fig. 92 - Inscripții decorative cu caligrafie geometrizată la Medresa (instituție de învățământ găzduită de o moschee) Ulugh Beg din Samarkand, Uzbekistan

- modele organice, arabescuri, forme ideale de plante ce se curbează și împletesc, spirale simbolizând viața, natura, ritmul, ordinea și unitatea ei; acestea apar figurate simetric și repetitiv, pentru o imagine armonioasă, unitară, echilibrată, uniformă; aceste motive organice sunt inserate și în grafica de tipul rețelelor geometrice.

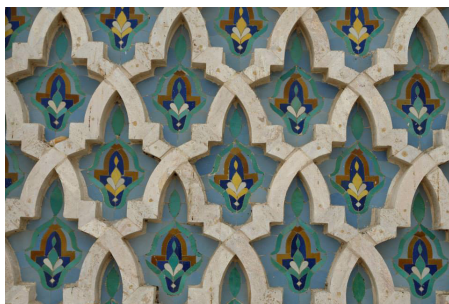

Fig. 93 - Rețea geometrică completată cu motive fitomorfe, la Moscheea Hassan al II-lea din Casablanca, Maroc

Fig. 94 - Arabescuri și motive florale, la Moscheea Roz, Nasr al-Mulk din Shiraz, Iran

Elemente de încadrare în specificul local

- pridvor la intrare - o zonă de trecere exterior-interior, specifică zonei rurale, care a fost preluată și în urban;
- în funcție de mărimea edificiului, pentru cele mici este preferabil acoperișul în patru ape cu înclinație redusă, în funcție de tipul învelitorii (30-50% pentru olană, 50-70% pentru țiglă), cu streșini horizontale pe toate laturile, învelitoare ceramică și tavan plat;
- ferestre mari, pe toate laturile;
- minaret nu foarte înalt, proporțional cu mărimea edificiului;
- construcții anexe și împrejurii ce preiau caracteristicile zonei (în cazul localităților rurale, se recomandă consultarea „Ghidului de arhitectură pentru încadrarea în specificul local din mediul rural” - <https://oar.archi/buna-practica/ghiduri-de-arhitectura/>).

De ce se va ține cont:

- activarea resurselor locale ale comunității;
- calitatea spațiilor interioare generate;
- forma arhitecturală;
- mesajul transmis;
- criterii de durabilitate și ecologie, mediu.

Scopul unei teme de arhitectură corecte și complete, așa cum ne-am străduit prin acest ghid, este de obținere a unui obiect final - edificiul de cult, o construcție-reper ce poate contribui la educarea și afirmarea unei comunități prin arhitectură.

Comunitatea, cu ajutorul arhitectului, trebuie să recunoască și să identifice posibili invarianți valoroși, ca sursă de identitate, în arhitectura tradițională locală, parțial prezentați și în acest ghid.

Pentru evitarea unor elemente / greșeli repetate, recomandăm studierea și înțelegerea câtorva aspecte, prezentate în continuare:

Fig. 95 - Consolidările și extinderile geamiilor existente nu trebuie să afecteze vizibilitatea elementelor arhitecturale valoroase și importante existente

Fig. 96 - În cazul construcțiilor noi, structura de rezistență trebuie să rămână subordonată spațiului principal, în niciun caz să acopere vizibilitatea asupra mihrabului

Fig. 97 - Trebuie căutată integrarea minaretului în caracterul arhitectural al spațiului de inserție din punct de vedere volumetric, stilistic și al finisajelor adoptate

Fig. 98 - Materialele de finisaj trebuie să fie de bună calitate și puse corect în operă, cu înțelegerea problemelor de fizica construcțiilor, pentru a se evita deteriorarea finisajelor

VII

Bibliografie

AKMOLLA, Güner. *Monografia stațiunii Techirghiol*, Ed. NewLine, Techirghiol, 2008.

CIORBEA, Valentin, STANCU, Laura, AMET, Aledin. *Tătarii în izvoarele arhivistice românești, vol. 1*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2011.

Arh. CORNESCU, Radu. *Arh. Victor Ștephănescu între Stilul Național și Modernism*, Ed. Fundației „Andrei Șaguna”, 2018.

CUPCEA, Adriana, GYULA, Kozák. *Istorie și identitate la turcii din Dobrogea*, Ed. Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților, Cluj-Napoca, 2017.

CUPCEA, Adriana, MARIN, Manuela, OMER, Metin. *Seminarul Musulman din Medgidia: Documente și memorie*, Ed. Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților, Cluj-Napoca, 2016.

Direcția Generală a Arhivelor Statului. *Din tezaurul documentar dobrogean*, București, 1988.

FLORESCU, Radu, MICLEA, Ion. *Prezențe musulmane în România*, Ed. Meridiane, București, 1976.

Geamii: Minarete pe cerul Dobrogei - colecția Igloo Patrimoniului, București, Igloomedia, 2012.

prof. univ. dr. GEMIL, Tasin, dr. CUSTUREA, Gabriel, dr. CORNEA, Delia Roxana. *Moștenirea culturală turcă în Dobrogea*, Muzeul de istorie Națională și Arheologie, Constanța, 2013.

HAȚEGAN, Ioan. *Timișoara medievală*, Ed. Banatul, Timișoara, 2008.

*** H.G. 628/2008 Privind recunoașterea statutului Cultului Musulman.

MARIN, Manuela, CUPCEA, Adriana. *Comunitatea musulmană din Dobrogea în perioada comunistă (1948-1965)* - Ed. Polirom, 2014.

MEHMED, Mustafa Ali. *Istoria turcilor*, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1976.

OMER, Metin. *Emigrarea turcilor și tătarilor din România în Turcia între cele două războaie mondiale*, Ed. Cetatea de scaun, Târgoviște, 2020.

OMER, Metin, CUPCEA, Adriana. *Un destin la Marea Neagră. Tătarii din Dobrogea*, Ed. Institutului pentru Studierea Problemelor Minorităților, Cluj-Napoca, 2017.

PĂULEANU, Doina. *Peninsula Misterioasă: incursiune în istoriile Constanței*, Monitorul oficial R.A., București, 2019.

PĂULEANU, Doina, COMAN, Virgil. *Moscheea Regală „Carol I” Constanța 1910-2010*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 2010.

RĂDULESCU, Adrian, BITOLEANU, Ion. *Istoria Dobrogei*, Ed. Ex Ponto, Constanța, 1998.

SOUDEL, Dominique, SOURDEL-THOMINE, Janine. *Civilizația islamului clasic*, ed. Meridiane, București, 1975.

<https://insse.ro/cms/ro> - Institutul Național de Statistică

<https://ro.wikipedia.org>

www.culte.gov.ro

<https://www.khanacademy.org/>

<http://miras.gov.ro/1/harta-interactiva/geamii/>

<https://www.recensamantromania.ro/rpl-2011/rezultate-2011/>

VIII
Legislație

Legislație generală

Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

H.G. nr. 273/1994 privind aprobarea regulamentului de recepție a lucrărilor de construcții și instalațiile aferente acestora, cu modificările și completările ulterioare;

Legea nr.10/1995 privind calitatea în construcții, cu modificările ulterioare;

Hotărârea Guvernului nr. 925/1995 pentru aprobarea Regulamentului de verificare și expertizare tehnică de calitate a proiectelor, a execuției și a construcțiilor, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I nr. 286 din 11 decembrie 1995;

Legea locuinței nr. 114/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare;

H.G. nr. 766/1997 pentru aprobarea unor regulamente privind calitatea în construcții, cu modificările și completările ulterioare;

Legea nr. 307/2006 privind apărarea împotriva incendiilor;

Ordinul MDRL nr. 839/2009 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 50/1991 privind autorizarea executării lucrărilor de construcții, cu modificările și completările ulterioare;

Legea nr. 350/2000 privind amenajarea teritoriului și urbanismul, cu modificările și completările ulterioare;

C 56 - 2002 Normativ pentru verificarea calității și recepția lucrărilor de construcții și instalații aferente.

Legislație referitoare la patrimoniul cultural

Legea nr. 422/2001 privind protejarea monumentelor istorice;

Hotărârea de Guvern nr. 493/2004 pentru aprobarea Metodologiei privind monitorizarea monumentelor istorice înscrise în Lista patrimoniului mondial și a Metodologiei privind elaborarea și conținutul-cadru al planurilor de protecție și gestiune a monumentelor istorice înscrise în Lista patrimoniului mondial;

Hotărârea de Guvern nr. 1268/2010 privind aprobarea Programului de protecție și gestiune a monumentelor istorice înscrise în Lista patrimoniului mondial UNESCO;

Ordinul 2.797/2017 privind stabilirea tipurilor de intervenții asupra monumentelor istorice, a imobilelor din zonele de protecție a acestora sau din zonele protejate care afectează în mică măsură substanța istorică și/sau sunt temporare și a condițiilor în care se pot emite avize fără consultarea Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice, respectiv a comisiilor zonale ale monumentelor istorice, cu modificările și completările ulterioare.

Reglementări tehnice privind siguranța în exploatare

NP 068 - 2002 Normativ privind proiectarea clădirilor civile din punct de vedere al cerinței de siguranță în exploatare;

NP 051 - 2000 Normativ pentru adaptarea clădirilor civile și a spațiului urban aferent la exigențele persoanelor cu handicap;

NP 063 - 2002 Normativ privind criteriile de performanță specifice rampelor și scărilor pentru circulația pietonală în construcții;

NP 006 - 1996 Normativ de proiectare a sălilor aglomerate cu vizitatori. Cerințele utilizatori.

Reglementări tehnice privind siguranța la foc

Legea nr. 307/2006 privind apărarea împotriva incendiilor;

H.G. nr. 571/2016 pentru aprobarea categoriilor de construcții și amenajări care se supun avizării și/sau autorizării privind securitatea la incendiu;

Ordinul M.D.L.P.L nr. 1583 /2008 privind aplicarea standardelor referitoare la sisteme de control și evacuare a fumului și gazelor fierbinți din construcții și de limitare a propagării fumului în caz de incendiu;

Ordinul M.A.I. nr.163/2007 pentru aprobarea Normelor generale de apărare împotriva incendiilor;

Ordinul M.A.I. nr. 130/2007 pentru aprobarea Metodologiei de elaborare a scenariilor de securitate la incendiu;

P118 - 1999 Normativ de siguranța la foc a construcțiilor;

P118/2 – 2013 Normativ privind securitatea la incendiu a construcțiilor, Partea a II-a, Instalații de stingere;

P118/3 – 2015 Normativ privind securitatea la incendiu a construcțiilor, Partea a III-a - Instalații de detectare, semnalizare și avertizare.

Reglementări tehnice privind igiena și sănătatea oamenilor și protecția mediului

O.M.S. 119/2014 pentru aprobarea Normelor de igienă și sănătate publică privind mediul de viață al populației, cu modificările și completările ulterioare.

Reglementări tehnice privind confortul termic și economia de energie

C 107/0-2002 Normativ pentru proiectarea și execuția lucrărilor de izolații termice de clădiri;

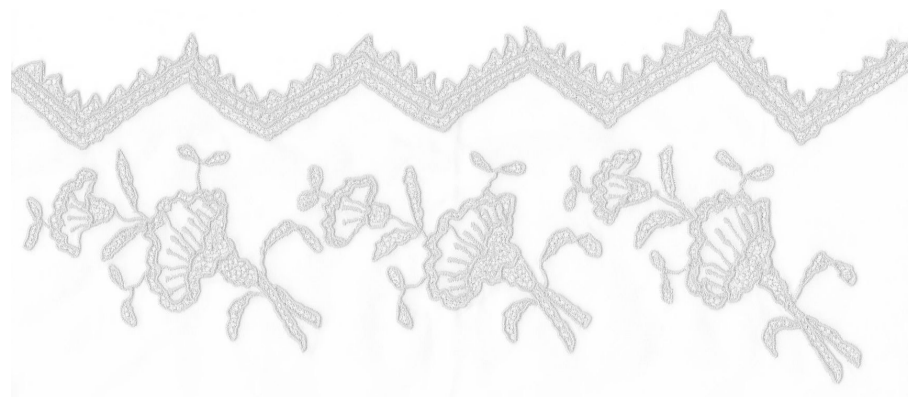
C 107-2005 Normativ privind calculul termotehnic al elementelor de construcție ale clădirilor;

C 107/6-2002 Normativ general privind calculul transferului de masă (umiditate) prin elemente de construcție;

C 107/7-2002 Normativ pentru proiectarea la stabilitate termică a elementelor de închidere ale clădirilor (revizuire NP 200/89).

Reglementări tehnice privind protecția la zgomot

C 125 - 2013 Normativ privind proiectarea și execuția măsurilor de izolare fonică și a tratamentelor acustice în clădiri.

IX
Index și credite fotografii

Index fotografii pe pagini de titlu:

- pag. 3 - Titlu - Moscheea Çamlıca, Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 7 - Preambul - Marea Moschee Ayasofiya (Catedrala Sf. Sofia), Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 17 - Capitolul I - Moscheea Çamlıca, Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 27 - Capitolul II - Moscheea Çamlıca, Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 43 - Capitolul III - Moscheea Çamlıca, Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 49 - Capitolul IV - Marea Moschee din Abu Dhabi (Moscheea Şeicului Zayed), Emiratele Arabe Unite - ©Cetin Ali
- pag. 55 - Capitolul V - Moscheea Nasir al-Mulk (Moscheea Roz), Shiraz, Iran - ©Cetin Ali
- pag. 65 - Capitolul VI - Marea Moschee din Paris, Franța - ©Cetin Ali
- pag. 75 - Capitolul VII - Moscheea Sf. Sofia, Istanbul, Turcia - ©Cetin Ali
- pag. 79 - Capitolul VIII - Moscheea Fatih, Istanbul, Turcia - ©Cadîr Resul
- pag. 85 - Capitolul IX - Moscheea Selimiye, Edirne, Turcia - ©Cadîr Resul

Credite fotografii și schițe din capitole:

- Fig. 1 - pag. 18 - ©Rotaru Florin, CC BY-SA 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/5c/Mormantul_lui_Sari_Saltuk_Baba.jpg
- Fig. 5 - pag. 21 - ©Cadîr Resul
- Fig. 13 - pag. 23 - ©Cetin Ali - Marea Moschee din Abu Dhabi (Moscheea Şeicului Zayed), Emiratele Arabe Unite
- Fig. 14 - pag. 23 - ©Cetin Ali - Moscheea Carol I, Constanța, România
- Fig. 15 - pag. 23 - ©Cetin Ali - Marea Moschee din Paris, Franța
- Fig. 16 - pag. 21 - ©Cadîr Resul
- Fig. 17 - pag. 21 - ©Cadîr Resul
- Fig. 20 - pag. 24 - CPCS Romania, Public domain, via Wikimedia Commons - Ada Kaleh

Fig. 23 - pag. 28 - ©Américo Toledano, CC BY-SA 3.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d8/Floor_plan_of_Mosque_of_C%C3%B3rdoba.svg

Fig. 24 - pag. 29 - ©Ronny Siegel, CC BY 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>>, via Wikimedia Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mezquita-Catedral_de_Cordoba_04.JPG

Fig. 25 - pag. 29 - ©Cadîr Resul

Fig. 26 - pag. 29 - Filanca, Public domain, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0a/Selimiye_camii.JPG

Fig. 27 - pag. 29 - Cornelius Gurlitt (1850-1938), Public domain, via Wikimedia Commons

Fig. 29 - pag. 31 - ©Goran tek-en, CC BY-SA 4.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/Plan_of_the_Jama_mosque_based_on_Pascal_Coste%27s_drawing%28en%29.svg

Fig. 30 - pag. 31 - ©Cetin Ali

Fig. 31 - pag. 32 - Joseolgon, CC BY-SA 3.0 <<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f0/Sfintii_Arhangheli_Kings_Braila.jpg

Fig. 32 - pag. 33- ©Cetin Ali

Fig. 33, 34 - pag. 33 - ©Alexandru Iurov

Fig. 38, 39 - pag. 35 - ©Cadîr Resul

Fig. 40 - pag. 36 - ©Gabriel, <https://www.flickr.com/photos/8628950@N06/>, CC BY 2.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by/2.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/84/Geamia_din_M%C4%83cin_M%C4%83cin_Mosque%2C_Romania.jpg

Fig. 41 - pag. 36 - ©Cadîr Resul

Fig. 43 - pag. 37 - ©Cadîr Resul

Fig. 76 - pag. 53 - ©Phillip Perry/Central London Mosque, CC BY-SA 2.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>>, via Wikimedia Commons - https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/ca/Central_London_Mosque_-_geograph.org.uk_-_863222.jpg

Fig. 80 - pag. 68 - ©Alexandru Iurov

Fig. 81 - pag. 69 - ©Sînziana Ionescu

Fig. 82 - pag. 69 - ©Gabriel Drogeanu

Fig. 84 - pag. 69 - ©Cădir Resul

Fig. 85 - pag. 69 - ©Alexandru Iurov

Fig. 86 - pag. 69 - ©Cetin Ali

Fig. 90 - pag. 71 - ©Cetin Ali

Fig. 91, 92 - pag. 71 - ©Andrei Muțescu

Fig. 93 - pag. 72 - ©Alexandru Iurov

Fig. 94 - pag. 72 - ©Andrei Muțescu

Fotografiile care nu sunt creditate aparțin autorilor și colaboratorilor.

